

UPPSALA UNIVERSITET
Sociologiska institutionen
C-uppsats i Sociologi
VT 2012

”Vissa barn har status och andra inte...”

– En kvalitativ studie om status och rangordning i skolan

Författare: Emelie Hagström
Camilla Saltin

Kontakt: emelie.hagstrom@gmail.com
camilla.saltin@gmail.com

Handledare: Elisabet Näsman

Sammanfattning

Uppsatsen syftar att undersöka skolhälsopersonalens uppfattning av barns grupperingar och statusordningar, hur skolan och skolhälsopersonalen hanterar utanförskap och mobbing samt hur de arbetar med skolans värdegrund. Kvalitativa intervjuer genomfördes med anställda i skolhälsovården. Resultatet visar att skolhälsopersonalen har god insyn i barns statusordningar samt att statusarbetet är komplext. Två typer av popularitet framkom, den negativa populariteten karaktäriseras av en tuff attityd och ett manipulativt beteende. Den positiva populariteten karaktäriseras av hjälpsamhet och vänlighet. Populära barn har sociala förmågor och impopulära barn uppvisar brister på dessa. Barnens grupperingar uppvisar olika mönster, fokus i uppsatsen är på könsskillnader och ledarroller. Negativa konsekvenser av barns statusarbete är exempelvis kränkningar och mobbing. En könsskillnad gällande mobbing är att flickors mobbing är dold och pojkars är synlig. Skolan hanterar utanförskap och mobbing med ett förebyggande värdegrundsarbete, där barn utbildas i människors lika värden. De skolor som aktivt arbetade med värdegrunden tenderade att ha en bättre stämning. Vi uppfattar en förgivettagen sanning där ett normbrott är att inte vara del av en grupp och ensamma barn bör vara missnöjda med utanförskapet.

Nyckelord: Barn, status, popularitet, grupperingar, mobbing, antimobbing, värdegrund.

Abstract

The purpose of this essay is to study how school health staff perceives grouping and status mechanisms amongst children. It also aims to get an understanding of how the school handles exclusion and bullying. We are also interested in the work with how the school works with values stated in the curriculum for Swedish schools. Qualitative interviews were conducted with employees of the school health staff. The results show that the staff has a good understanding of status among children, it also shows that children's construction of status is complex. Two types of popularity were revealed, one negative form of popularity that is characterized by an attitude of toughness and manipulative behaviour. The positive popularity, on the other hand, is characterized by kindness and a willingness to be helpful. Popular children have a good social capability and unpopular children show a lack thereof. The groupings among children shows patterns, this essays focus on sex differences and roles of leadership. Negative consequences that derive from the construction of status among children are for example abusive behaviour and bullying. A difference between the sexes is that bullying among girls is less visible than among boys. The school deals with exclusion and bullying through a preventive work with the values stated in the curriculum for Swedish schools, the children are educated in everyone's equal value. We found that the schools that actively work with these values tend to have a better atmosphere. We perceive an underlying perception that it is in violation with the norm to not be a part of a group and that children who are alone should be discontented with their exclusion.

Keywords: Children, status, popularity, groupings, bullying, anti-bullying.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1. Syfte och frågeställningar.....	1
1.2. Uppsatsens disposition	2
1.3. Klargörande av begrepp	2
2. Tidigare forskning.....	3
2.1. Könsskillnader gällande popularitet.....	4
3. Teori.....	6
3.1. Elias och Scotson	6
3.2. Bourdieu	7
3.3. Goffman	8
4. Metod	9
4.1. Tillvägagångssätt.....	9
4.2. Urval.....	10
4.3. Bortfallsanalys.....	11
4.4. Analysmetod.....	12
4.5. Etiska riktlinjer.....	12
5. Mötet med fältet.....	13
6. Resultat och analys	14
6.1. Popularitet	15
6.1.1. Negativ popularitet.....	16
6.1.2. Positiv popularitet.....	18
6.1.3. Egenskaper och personlighetsdrag hos populära barn	18
6.1.4. Egenskaper och personlighetsdrag hos impopulära barn.....	22
6.2. Grupperingar	23
6.2.1. Könsskillnader gällande grupperingar	24
6.2.2. Ledarroller.....	26
6.3. Utanförskap	28
6.3.1. Mobbning	30
6.3.2. Skolans och skolhälsopersonalens hantering av utanförskap i barngruppen	31
7. Diskussion.....	34
Referenser	38

Bilaga 1 – Kontaktbrev	41
Bilaga 2 – Intervjuguide.....	42

1. Inledning

Ämnet popularitet är något alla människor har erfarenhet av. I skolan uttrycks popularitet på olika sätt och alla som har gått i skolan har sett hur populära barn ser ut, är och beter sig. Vissa barn kan gå från att vara ”ingen” till att vara ”någon” och de kan sedan antingen bevara eller förlora denna statusposition. Vi är intresserade av att studera ett vuxenperspektiv på status bland barn i skolan. Därför har vi inriktat uppsatsen på skolhälsopersonal som har ett ansvar för barns psykiska och fysiska hälsa på skolan. Populära barn i skolan kan uppnå status med hjälp av olika faktorer. Dessa kan variera men kan till exempel gälla personliga egenskaper eller yttre attribut, som ”rätt” kläder. En implikation av den status barn har i skolan är dess framtida hälsa. Ylva Almquist (2009) har skrivit en artikel som hävdar att barn med låg social status, i större utsträckning drabbas av ohälsa som vuxna.

Elever med lägre status får oftare diagnoser som gäller diabetes, hjärtsjukdomar, missbruk och psykisk ohälsa som vuxna. Våldigt låg status i klassen ökar också risken för att läggas in på sjukhus en eller flera gånger. (Lärartidningen, 2011-05-27)

Är konsekvenserna så pass stora för barnens framtida hälsa, som Ylva Almquist (2009) hävdar, är det intressant att undersöka hur skolhälsopersonalen uppfattar statusordningar och grupperingar i skolan och hur de hanterar situationer där barn är ensamma eller utsatta. Därför fokuseras denna studie på skolhälsopersonalens uppfattningar av barns statusarbete och grupperingar samt i vilken utsträckning de är involverade i ett antimobbningsarbete.

1.1. Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur skolhälsopersonal uppfattar gruppbildningar och statusordningar. Syftet är även att undersöka på vilket sätt skolan och skolhälsopersonalen hanterar utanförskap och mobbning samt hur de arbetar med skolans värdegrund.

- Hur uppfattar och beskriver skolhälsopersonal barns gruppbildningar och statusordningar?
- Ser skolhälsopersonal att barn använder exkludering och mobbning som ett verktyg för att skapa och upprätthålla status- och rangordningar och i så fall på vilket sätt?
- Hur hanterar skolor och skolhälsopersonal utanförskap och mobbning, används värdegrunden som verktyg?

1.2. Uppsatsens disposition

Uppsatsen inleds med en inledning till ämnet som efterföljs av uppsatsens syfte och frågeställningar. Därefter klargörs relevanta begrepp. Efter detta avsnitt följer en genomgång av tidigare forskning samt teorier som används som analysverktyg av materialet. Därefter behandlas metodvalet för uppsatsen. Där går vi igenom tillvägagångssätt, urval, bortfallsanalys, analysmetod, etiska riktlinjer samt en redogörelse av informanterna. I efterföljande kapitel redovisas och analyseras materialet i relation till tidigare forskning och teori. Uppsatsen avslutas med en övergripande diskussion.

1.3. Klargörande av begrepp

Vi har valt att, i denna uppsats, använda begreppen popularitet och impopularitet som uttryck för status bland barn på grund av att dessa begrepp är lämpliga i detta ämne. Begreppen är grundade utifrån vår empiri. Poängteras bör dock att det kan finnas barn som varken är populära eller impopulära i en barngrupp.

Popularitet

Populära barn kan andra barn uppfatta som utmärkande i gruppen. Popularitet har i uppsatsen delats upp i två kategorier, detta på grund av intervjupersonerna gjorde denna uppdelning när de berörde ämnet.

Positiv popularitet.

Positivt populära barn anser andra barn vara en bra vän, det är känt bland andra barn och gruppen respekterar samt ser upp till honom/henne. En bra vän karakteriseras av att han eller hon är omtänksam, hjälpsam och är uppmärksam på hur andra barn mår.

Negativ popularitet

Negativt populära barn utmärker sig i barngruppen genom att de har en viss attityd gentemot andra barn och vuxna. Negativt populära barn kan även vara manipulativa och styra andra barn genom rädsla. Attityden negativt populära barn har, kan karakteriseras av att de uppvisar en tuff fasad som andra barn anser vara häftig.

Impopularitet

Impopulära barn är mindre omtyckta av övriga barn och detta på grund av ett avvikande beteende. Ett avvikande beteende kan vara att de stör ordningen i klassrummet eller att han eller hon inte behärskar oskrivna sociala regler, vilka tas för givna av övriga gruppmedlemmar.

2. Tidigare forskning

I detta kapitel behandlas artiklar och böcker rörande barns sociala konstruktion av popularitet. En av artiklarna grundas på en studie gjord på skolor i USA, en annan tar upp teorier kring identitetskonstruktion och ytterligare en är en meta-analys gjord på trettiosex studier av beteendemönster bland barn i olika statusgrupper. Informanterna till ovan nämnda studier var barn och vuxna och de datainsamlingsmetoder som användes var självrapportering, observationer och intervjuer. De böcker samt den avhandling vi har haft fokus i detta avsnitt är verk som behandlar barn och status och gemensamt för dessa är att de ser barn som aktiva sociala aktörer. Adler och Adler (1998) har gjort studier på barn i utbildningsinstitutioner och deras bok *Peer power* behandlar bland annat hur popularitet bland barn ser ut samt barns väg till popularitet och gruppformationer. Gustafsson har skrivit en avhandling om barn i svenska skolor och hur deras identitetskapande ser ut. Wyness (2006) beskriver i *Childhood and society* olika medel barn kan använda för att uppnå status. Både Wyness och Adler & Adler beskriver även hur statusarbetet kan se olika ut mellan pojkar och flickor.

Tidigare forskning har behandlat barn främst som objekt, barn ses då inte som en egen aktör utan främst som mottagare av intryck och påverkan från vuxna (Christensen, P & Prout, A, 2002, s. 480). Gustafsson (2006) framför att barn är aktiva i den sociala miljön och att de skapar sin egen tillvaro och villkoren för dessa. Barn har egna erfarenheter och uppfattningar, de tar inte enbart efter vuxnas åsikter och verklighetsuppfattningar utan de är sociala aktörer som har en vilja att göra saker med andra. Barn etablerar sig själva som sociala aktörer genom en pågående interaktion med jämnåriga (Gustafsson, 2006, s.22;Wyness, 2006, s. 165-166). Wyness (2006, s.165) menar att barns lek inte endast ska ses som lek utan även som ett uttryck för barnens kultur. Han hävdar att barn internaliserar inte enbart kunskap om samhället och kulturen utan de är också aktivt med och bidrar till produktionen av samhällets kultur samt dess förändring, de är aktiva i den sociala sfären (Ibid.). De är likt vuxna, begränsade av kulturella ramverk, normer och regler (Wyness, 2006, s. 168). Vår tolkning av detta är att barn gör medvetna val i sin vardag och att det medför att de har en medvetenhet kring statusbildande och olika val och strategier som kan användas för att uppnå popularitet.

Lease et al. (2002) diskuterar i sin studie att synen på popularitet ofta är förknippad med social kompetens. Populära barn är ofta socialt framstående i en grupp (Lease, Musgrove, Axelrod, 2002, s. 511). Newcomb, Bukowski och Pattee (1993, s. 113-114) visar i sin meta-analys att populära och kontroversiella barn har en större social förmåga än de genomsnittligt populära barnen. Adler och Adler (1998) behandlar i sin bok *Peer Power* hur barn i utbildningsinstitutioner ger mening till sociala objekt, beteenden och erfarenheter samt hur en slags social ordning bildas. Detta gör de utifrån influenser från vuxna, jämnåriga och andra sociala enheter. Lease et al. (2002, s. 508) uttrycker att barn i den här åldern har en stark önskan

av att bli accepterade av kamrater och att de är medvetna om fördelarna med att bli accepterade och inneha en social position och nackdelarna av exkludering. Konsten att bemästra den sociala ordningen är svårt för barn (Adler & Adler, 1998, 56-57). Ett felsteg kan resultera i en kraftig försämring av barns sociala status. Populära grupper har en stark exklusivitet och kontroll över gränserna för ett accepterat beteende i gruppen (Ibid.). De har även kontroll över vad som värderas som trendigt och vilka attityder och beteenden som är gällande – den populära ”klickern” använder ett maktutövande över dem som inte är en del av denna grupp (Ibid.). Grupper som har en statusposition strax under de mest populära grupperna, är enligt Adler & Adler (1998, s.56-57,85) mer benägna att välkomna nya medlemmar och även mer tillåtande för andras deltagande. Däremot är det inte svart eller vitt. Barn som inte är populära behöver inte vara mindre omtyckta och på samma sätt behöver inte barn som är populära vara omtyckta. Dock är vissa barn varken omtyckta eller ogillade (Lease, Musgrove, Axelrod, 2002, s. 510). Vi tolkar, Adler och Adler (1998), som att populära barn är någon som andra vill umgås med och som andra anser vara en snäll och bra kompis. Barn som är mindre omtyckta, tolkar vi, som barn som andra inte vill umgås med och som inte anses vara en snäll och bra kompis. Barn i förpuberteten lägger mycket tid på att lära sig sociala regler och strategier för att kunna tillskansa sig popularitet (Adler & Adler, 1998, s. 205-207). Hur väl de lyckas med detta påverkar deras utveckling av en självuppfattning och självkänsla (Ibid.).

2.1. Könsskillnader gällande popularitet

Faktorer som, enligt Adler och Adler (1998, s. 38, 47-49), påverkar om barn är populära kan skilja sig åt mellan pojkar och flickor. Det finns skillnader mellan könen gällande vad som anses vara populärt. Familjebakgrund och socioekonomisk status inverkar till exempel på flickors popularitet. Kommer en flicka från en högre medelklass har hon råd med dyrare materiella saker och fritidsvanor, detta blir i sin tur ett uttryck för popularitet (ibid.). Ger föräldrar barn större frihet blir det möjligt för dessa barn att delta i fler sociala aktiviteter och de kan därmed bli mer populära. Ett exempel som återges av Adler och Adler (1998, s. 47-49), är att flickor som inte fick delta i övernattningar med både pojkar och flickor blev mindre populära. Dessa flickor tillbringade mer tid hemma och var mer övervakade av sina föräldrar (Ibid.). Ytterligare en faktor som påverkar flickors placering i gruppens statusordning är deras fysiska attribut. Attraktiva flickor är mer populära. De socialiseras in i samhällets syn på vad som är attraktivt gällande smink, design-/märkeskläder, etc. Detta är en iakttagelse som även Karen Cerulo (1997, s. 396) har gjort, hon hävdar att individer uttrycker sin identitet genom bland annat föremål och kläder. Brådmogenhet och exklusivitet är viktiga faktorer som påverkar hur flickor knyter vänskapsband och hur populära de blir. Att vara brådmogen, menar Adler & Adler (1998, s. 51-53), är att vara språkligt värtalig och att man förstår gruppdynamiken. Brådmogenhet handlar även om att kunna övertala och manipulera andra barn. Exkludering visar på individens behov av att forma populära grupper genom negativa taktiker som till exempel skvaller, elakheter etc. Exkludering formar tydliga gränser för vänskapsrelationerna och det finns tydliga regler för vad

som är ett accepterat beteende för att fortfarande vara en del av gruppen (Adler & Adler, 1998, s. 51-53). En akademisk prestation är inte lika viktig hos pojkar som hos flickor. Alla populära flickor som Adler & Adler (1998, s. 39-45) undersökte var inte klipska, men de var duktiga och fick höga betyg genom att de utförde uppgifter bra. Däremot kan man diskutera om en akademisk prestation ändå inte är att få höga betyg. Adler och Adler (1998) diskuterar inte hur de definierar akademisk prestation, vilket vi anser vara en svaghet. Vi tolkar dem som att de med akademisk prestation syftar till höga betyg.

Dominanta positioner kan både pojkar och flickor nå om de är brådmogna eller försigkomna (Adler & Adler, 1998, s. 51-53). Populära pojkar ska å andra sidan vara duktiga på sport för att uppnå popularitet (Adler & Adler, 1998, s. 39-45). Den bästa atleten är ofta den mest populära i pojkguppen. Pojkar är mer fysiska och det kan leda till att fler konflikter och slagsmål och detta blir ett led i pojkarnas etablering av en social ordning (Ibid.). Wyness (2006, s. 168-169) talar också om att konflikter är ett viktigt medel för barn att befästa sin statusroll i gruppen för pojkar och flickor. Ett annat sätt för pojkar att uppnå status är att vara "cool" och med "cool" menar Adler & Adler (1998, s. 39-45) att man ska kunna presentera sig på ett bra sätt och använda rätt kläder samt kunna kontrollera vilket intryck man ger. Tuffhet är en annan egenskap som premieras hos pojkar och tuffhet kan karaktäriseras med att pojkar ifrågasätter auktoriteter och deras regler. Om pojkar uppvisar nonchalans mot lärare och de får en reprimand för detta beteende, bidrar det positivt till deras status (ibid.). Konfrontationer med vuxenvärlden är ett uttryck för hur barn utforskar regler som styr deras liv och det ger i sin tur en känsla av självständighet vilket stärker barnens gruppnormer (Wyness, 2006, s. 169). Pojkar använder sociala färdigheter till att knyta kontakter till sina jämlikar, både i och utanför skolan och detta är också statusbringande. Pojkar som har en hög grad av social medvetenhet vet, i likhet med flickorna, hur de ska använda sina sociala färdigheter mer effektivt och detta ger en ökad popularitet. Akademiska framsteg är för pojkar, till skillnad från flickor, något negativt om de bryter mot normen (e.g. får högsta betyg eller lägsta betyg), dock kan det bli mer positivt när pojkarna blir äldre (Adler & Adler, 1998, s. 39-45). Barnens lek är viktig för skapandet av individernas könsidentitet. I leken interagerar barn och de utvecklar samtidigt en uppfattning om sin könsidentitet men även en kollektiv uppfattning om könsroller. Exempelvis leker barn gärna med samma kön och mer sällan mellan könen. Detta på grund av att de, enligt Wyness (2006, s. 170) är rädda för att bli dömda av andra, dock är de i mer privata och informella miljöer mer villiga att leka över könsgränserna.

Wyness (2006, s. 175) diskuterar att det har funnits en oro bland föräldrar, att datorer och tv-spel kan ha en negativ inverkan på barn och ungdomars sociala liv. Vuxna är rädda för att dator- och tv-spel ska ha en negativ inverkan på relationen mellan föräldrar och barn och att det ska ha en inverkan på deras lekbeteenden samt att barndomens moral ska påverkas och bli mindre "oskuldsfull" (2006, s. 75-76, 81). En del studier redovisar dock motsatsen. Dator- eller tv-spel kan vara en utgångspunkt för sociala kontakter hos barn och de kan ses som en del i en mängd

fritidsaktiviteter (Wyness, 2006, s. 175). En rapport som tar upp dataspel och som nyanserar den problembild som förekommer i media är Medierådets skrift *Att leva i World of Warcraft – tio ungdomars tankar och erfarenheter* (Linderoth & Bennerstedt, 2007). Den bygger på intervjuer med 10 ungdomar och deras syn på datorspelet *World of Warcraft* och vad spelet innebär för dem. Rapporten beskriver till exempel olika konfliktsituationer som kan uppstå i familjen när barnets eller ungdomens datorspel går ut över aktiviteter eller andra sociala engagemang.

Från den tidigare forskningen tar vi med oss mönster Adler och Adler (1998) har beskrivit, att barns statusanskaffning kan bero på deras brådmogenhet, i vilken utsträckning de kan övertala och manipulera andra barn och deras förståelse av gruppdynamiken. Att pojkars statusordningar kan befästas och etableras genom slagsmål, förklarar Adler och Adler (1998) med att det är på grund av att de ska vara mer atletiska och att detta påverkar hur statusarbetet tar sig uttryck. Wyness (2006) hävdar även att konflikter är ett medel för statusordningarnas befästelse, dock hävdar han att det är gällande för både pojkar och flickor. Dessa mönster tar vi med oss från den tidigare forskningen. Vidare tar vi även med i beaktning att barn ses som sociala aktörer av de forskare vi valt att ta upp i detta avsnitt, med detta menas att de är medvetna om att vissa val kan ge popularitet och andra inte. Vi tar även med oss att datorspel och andra sociala medier kan vara en väg in i en social samvaro men det kan också vara något som hämmar barn socialt. Något vi saknar och fann svårigheter med att finna, var forskning på popularitet bland barn utifrån ett vuxenperspektiv, därför anser vi att denna studie kan vara relevant att genomföra.

3. Teori

I detta avsnitt redovisas den teori som används som grund i vår analys. Vi har valt att använda tre teoretiska verk: Elias och Scotson, Bourdieu samt Goffman. Elias och Scotson visar i *Etablerade och outsiders* (1999) hur en grupp kan använda moralisk stigmatisering som ett maktmedel mot en annan grupp. Den teoretiska figurationen grundar de på deras studie av ett bostadsområde utanför London. Bourdieus teori och begrepp hämtas från *Kultursociologiska texter* (1993 (1986)) där hans grundläggande texter presenteras. I *Jaget och maskerna* (2004 (1959)) presenterar Goffman sitt dramaturgiska perspektiv som innebär att människor presenterar sig och agerar på olika sätt, beroende hur man vill att andra ska uppfatta en.

3.1. Elias och Scotson

Norbert Elias och John L. Scotson (1999, s. iii) beskriver i boken *Etablerade och outsiders* deras figuration om hur tid och starka sociala band är avgörande för hur väl etablerad och integrerad en grupp blir i ett samhälle. Grupperna kan, utifrån sett vara lika, gällande bakgrundsfaktorer som exempelvis: klass, socioekonomisk status eller ålder. Elias & Scotson (1999, s. xxi) poängterar att grupperna kan utveckla en statushierarki trots liknande förutsättningar och att detta främst beror på att den etablerade gruppen har utvecklat starka sociala band inom gruppen, på grund av

att flera generationer av samma familjer bott länge tillsammans på orten (Elias & Scotson, 1999, s. xxi). Tid är essentiellt för figurationen och gruppens sammanhållning är grunden för de etablerades makt, en figuration visar på beroenderelationer mellan etablerade i outsiders i ett samhälle (Elias & Scotson, 1999, s. iii, 165). Den starka sammanhållningen har utvecklats då gruppen under en lång tid bott på samma ställe (Elias & Scotson, 1999, s. iii). Andra faktorer som påverkar figurationen är skillnader i kultur, språk och traditioner. De etablerade stigmatiserar de nyanlända i området på grund av en rädsla för det okända, de nyanlända efterföljer inte de normer som de etablerade lever efter (Elias & Scotson, 1999, s. xxvi, liiii). Elias figuration är relevant att använda när man vill undersöka statusordningar mellan två grupper. Den ursprungliga studien är till övervägande del gjord på vuxna, men vi anser att figurationen trots detta kan generaliseras till statusbildningar och gruppformationer i olika åldrar. Det är inte osannolikt att spekulera i att barn som känt varandra länge kan ha starka sociala band. Dessa band bör vara observerbara utifrån ett vuxenperspektiv, vilket denna uppsats fokuserar på. Populära grupper i skolan kan jämföras med den etablerade gruppen i Elias & Scotsons (1999) figuration och övriga barn som inte är del av en populär grupp kan ses som figurationens outsiders, i viss utstäckning. I Elias (1999, s. vii) figuration har den etablerade gruppen status vilket inte outsidersgruppen har. De etablerade har en stark gemenskap men även gemensamma normer och sociala regler. Detta kan vara relevant att jämföra med populära grupper, där det kan råda stark exklusivitet och normer för vad som är ett accepterat beteende. Elias & Scotson (1999, s. iii) visar även på exkludering i sin figuration: de etablerade släpper inte in nykomlingarna till deras grupp. De nyinkomna i zon 3 delar inte samma värderingar och normer som de boende i zon 2 och detta medför att de boende i zon 3 inte ges tillträde till gemenskapen i zon 2 (Elias & Scotson, 2004, s. xxvi, 11-13). Mobbning och utsatthet är, som tidigare nämnts, vanligt hos barn som ett uttryck för status och makt. Med ovanstående som grund kan Elias figuration användas för att förtydliga observationer av statusbildningar bland barn men också för att jämföra hur yttre påverkan, exempelvis lärare, kan påverka ett liknande maktförhållande.

3.2. Bourdieu

Pierre Bourdieu (1993, s. 83) beskriver i sin bok *Kultursociologiska texter* modeskaparens fält, att det i detta fält finns en implicit ordning av statushierarki och att denna skapas av institutioner som innehar motsatspositioner. Å ena sidan beskriver han strängheten i lyxen som han kopplar till de etablerade modeskaparna som dominerar fältet, å andra sidan beskrivs den nya sökande konsten med strävan att utmana de etablerade. De dominerande i fältet använder konservativa metoder för att upprätthålla sitt statuskapital medan nykomlingarna i större utsträckning satsar. De måste bluffa för att kunna utmana de etablerade som endast behöver satsa det de redan besitter (Bourdieu, 1993, s. 84-85). I fältet finns en *doxa*, en implicit kunskap om normativa regler i fältet, individer i fältet har en inneboende kunskap om hur man bör prata och hur man bör föra sig (Bourdieu, 1993, s. 132). Bourdieu (1993) belyser att det är ett ständigt pågående spel mellan de dominerande och de dominerade i fältet. De båda gruppernas existens gör fältet

möjligt (Bourdieu, 1993, s.147). Enligt Bourdieu (1993, s. 269-271) består samhället av olika fält där varje fält har specifika regler och normer för hur man bör handla och se ut. Att kunna klättra i hierarkin och nå högre status är möjligt om man har kunskap om vad som värderas högt inom just det specifika fältet (1993, s. 269-271). Bourdieu (1993, s. 140-142) använder begreppet *habitus* för att beskriva vad som kan påverka en persons möjlighet att klättra inom ett fält. Habitus belyser personens *disposition*, egenskaper som snappats upp under personens livsbana (Bourdieu, 1993, s. 140-142).

3.3. Goffman

Erving Goffman (2004, s. 11-13) skriver i sin bok *Jaget och Maskerna* att individer i sociala sammanhang söker efter information från varandra för att kunna klargöra det sociala mötet i syfte att kunna förutsäga önskvärda reaktioner från andra individer. Har man tillgång till denna information kan man kontrollera mötet genom att kontrollera den andra personens reaktioner med sitt beteende. I mötet med andra människor kan individen anpassa sina uttryck till de budskap han eller hon vill ge uttryck för. Vill man vara populär strävar man efter att ens beteende speglar något socialt önskvärt och därmed uppfattas individen som populär. Övriga gruppmedlemmar tar del av en fiktiv klichébild av rollen personen uppvisar och de tar den för sann (Ibid). Goffman (2004, s. 12) kategoriserar två typer av informationsöverföring i form av *utsända* och *överförda* uttryck och det är framförallt de överförda uttrycken han behandlar i boken. Dessa beskriver aktiviteter som kan ses som symptom för individens personlighet. Goffman (Ibid.) anser att aktiviteter utförs med bakgrund i ett motiv som inte nödvändigtvis behöver komma fram i informationsöverföringen. Han beskriver den samlade aktiviteten hos en viss individ vid ett specifikt tillfälle, som på ett eller annat sätt påverkar någon annan individ, som ett *framträdande* (Goffman, 2004, s. 23). Ett framträdande är ett uttryck för den samlade påverkan en individ kan utöva över en eller flera andra individer. De olika beteendemönster som kan användas vid framträdanden kallas *roller*, man kan ha en eller flera olika roller (ibid.). En roll eller flera roller kan utgöra en social roll, vilka är de rättigheter och skyldigheter som hör till en viss statusposition. Om individen spelar upp en roll flera gånger inför samma personer skapas ett socialt band mellan individen och publiken. Genom rollen uppfattar publiken individen på det vis som rollen avser att visa. Rollen ger en social identitet till individen och definierar individen i relation till andra (Ibid).

Begreppen *främre* och *bakre regioner* är centrala i Goffmans (2004, s. 97,101-102) teori. Främre regioner beskrivs som den plats där ett framträdande äger rum, exempelvis ett socialt sammanhang där man vill ge övriga individer ett specifikt intryck. Bakre regioner är en informell omgivning där repliker och fasader av rollen kan undertryckas och individen kan slappna av eftersom publiken inte har tillgång till denna miljö. Det kan exempelvis vara det egna hemmet eller det egna rummet (Ibid.). Att kontrollera den bakre regionen är viktigt för att individer ska kunna skapa en buffert mellan sig och de krav som han eller hon omges av (Goffman, 2004, s.

103). Ett annat begrepp som Goffman använder sig av är *team*, vilket beskrivs som en samling individer som samarbetar i framställningen av en rutin. Förutsättningar för team är att medlemmarna litar på varandra och har ett ömsesidigt beroende av varandra. Det ömsesidiga beroende överbrygger eventuella skillnader i status och rang och beroendet agerar som en sammanhållande kraft för teamet, en förtrolighet (Goffman, 2004, s.75-77). Individerna måste finna sig i teamets gemenskap och regler, för att få vara en medlem, vilket vi tolkar som att de inte behöver tycka om varandra eller ha en vilja att vara med varandra utan endast ha en vilja att upprätthålla en liknande projicering av verkligheten (Goffman, 2004, s. 95). Teamet används för att skydda mot verklighetsuppfattningar som innehas av individer som har en statusposition över och under individen (Goffman, 2004, s.79). Goffman (2004, s. 78-79) använder begreppet *klick* som är ett litet antal personer inom teamet som slår sig samman för ett informellt nöje, för att de tycker om varandra. Syftet med klickar är att bevara en verklighetsuppfattning hos en grupp inom teamet och för att skapa en barriär mellan individen och den uppfattning som teamet står för.

4. Metod

I detta avsnitt behandlas våra metodval. Avsnittet inleds med en beskrivning och motivering av tillvägagångssättet för datainsamlingen därefter följer en beskrivning av urval, analysmetod och etiska riktlinjer.

4.1. Tillvägagångssätt

Vi ville undersöka hur skolhälsopersonal uppfattar barns gruppformationer och statusordningar. Hur skolan hanterar utanförskap och mobbning samt hur de arbetar med skolans värdegrund undersöktes även. Kvalitativ metod var lämplig att använda då vårt fokus låg på att hitta mönster och förstå skolhälsopersonalens roll som vuxna i skolans miljö (Trost, 2010, s. 32). Kvalitativ metod ger ofta utfall av ett stort datamaterial. I datamaterialet kan åsikter, mönster och uppfattningar finnas, som hade varit svåra att fånga med kvantitativ metod (Trost, 2010, s. 25). Som informationsinhämtning använde vi semistrukturerade intervjuer med tydligt angivna frågor men med en möjlighet att ställa följdfrågor att en öppen fråga-svardialog blir möjlig (Aspers, 2011, s 143; Patton, 2002, s. 343). Trost (2010, s. 42) menar att semistrukturerade intervjuer hellre bör uttryckas med att intervjun är strukturerad, d.v.s. det handlar om ett område och inte flera, att frågorna är öppna och utan svarsalternativ. Vi vill hålla en röd tråd genom samtalet men även göra det möjligt för intervjupersonen att vidareutveckla eventuella tankegångar som hon eller han får. I intervjuerna använde vi en låg grad av standardisering, intervjuguiden (se Bilaga 2) har formulerade frågor men vi kan anpassa oss till intervjupersons språkbruk och ställa frågorna i den ordning som passar samtalet. Vid en låg grad av standardisering har vi större möjlighet att variera intervjuerna till skillnad från en hög standardisering (Trost, 2010, s. 39). Intervjuguiden formulerades utifrån en tematisering av ämnet barn och status samt utifrån

skolans värdegrund och deras hantering av mobbningsituationer. Trost (2010, s. 71) anser att det är lämpligt att använda stora och relativt få ämnesområden, för att lättare komma ihåg de olika områdena. För vår del var det viktigt att intervjuguiden hade en logisk struktur, däremot behövde inte intervjun begränsas utav detta (Trost 2010, s. 72). Intervjuerna pågick under cirka 40-50 minuter.

Efter en första kontakt med skolans rektor för intervjuernas godkännande, bestämdes mötet med intervjupersonerna via telefonsamtal och mailkontakt. Efter den initiala kontakten mailades ett informationsbrev (Se bilaga 1) med syfte att upplysa informanten om studiens innehåll och genomförandet av intervjun. Intervjuerna genomfördes i intervjupersonernas arbetsrum på skolan de arbetade på, detta för att vi anser att det är viktigt att intervjupersonen är trygg i intervjusituationen för att på bästa sätt kunna delge erfarenheter och åsikter. Vi vill undvika att intervjupersonen ska känna sig i underläge, detta kan inträffa om intervjun genomförs på en plats där vi intervjuare känner oss mer bekväma (Trost, 2010, s. 65). Risk för störningar finns dock när intervjun sker på personen arbetsrum men av bekvämlighets skull och med hänsyn till intervjupersonerna ansåg vi att de kan genomföras där (ibid). Intervjuerna spelades in, med respondentens tillåtelse, med hjälp av en dator och detta för att försäkra att vi uppfattar intervjupersonen på ett korrekt sätt. Trost (2010, s. 74-75) anger fördelen att man kan gå tillbaka och ordagrant få reda på vad intervjupersonen sa och med vilket tonfall. Innan vi gick ut i fältet genomfördes en pilotintervju. Detta gjordes för att säkerställa att intervjuguidens formuleringar var förståeliga samt för att uppskatta tidsåtgången för intervjun. Utifrån pilotintervjun kunde vi konstatera att intervjuguiden höll den avsedda tiden samt att vissa av frågorna behövde omformuleras eller tas bort och dessa justeringar genomfördes innan vi intervjuade informanterna.

4.2. Urval

Ett bekvämlighetsurval användes i studien, vilket är en metod som karaktäriseras av att man intervjuar de personer som ställer upp och uppfyller de kvalitéer som eftersöks (Trost, 2010, s. 140). I vårt fall kontaktades majoriteten av skolorna inom ett närliggande, geografiskt avgränsat område i en svensk storstad. Därefter intervjuades de informanter som svarade ja till vår intervjufråga. Till grund av en begränsad tid för datainsamlingen, i kombination med svårigheter att finna informanter, begränsades antalet intervjupersoner till sex individer. Trost (2010, s. 141) anser att en alltför stor mängd datamaterial är problematiskt att hantera, det är därför viktigt att få ett överblickbart material och detta anser vi att vi fick.

Informanterna arbetade inom skolhälsovården och deras yrkesroller var: skolkurator, skolpsykolog samt skolsköterska. I skolhälsovården finns även rektor, specialpedagog, speciallärare, skolläkare och skolpräst. Vi har valt att inte intervju dessa yrkesroller dels på grund av vårt bekvämlighetsurval och dels på grund av att vi uppfattar att dessa yrkesroller inte

har samma expertkunskap i ämnet. Skolkuratorer, skolpsykologer samt skolsköterskor kommer i kontakt med barnen på ett annat sätt än exempelvis lärare, de har en kompletterande roll till pedagogiken (SOU, 2010:95, s. 85). De har även en position i skolan som möjliggör en större överblick kring barns statusbildning, än vad andra yrkesroller kan ha på skolan. På grund av valet att intervjua skolhälsopersonal och inte lärare vill vi få del av en djupare förståelse för exempelvis utmärkande egenskaper hos impopulära och populära barn.

Skolhälsovårdens uppgift definieras i Skollagen och den är *”att bevara och förbättra elevernas psykiska och kroppsliga hälsa och verka för sunda levnadsvanor”*. (Socialstyrelsens riktlinjer för skolhälsovården, 2004, s. 7). Det kan konkret handla om att man genomför hälsoundersökningar för att tidigt finna elever med behov av insatser. Socialstyrelsen anser att barn och ungdomars hälsa och välmående är högt prioriterat och detta är i linje med FN:s Barnkonvention, vilket vi kommer att ta upp i avsnitt 5. Mötet med fältet (Socialstyrelsens riktlinjer för skolhälsovården, 2004, 7). Skolhälsopersonalen kommer i kontakt med barn i olika situationer. Barn som antingen är populära eller impopulära är viktiga att få information om när man vill undersöka barns statusarbete. Dessa barn kan vara i större behov av exempelvis en kurator eller skolpsykolog och det gör att dessa yrkesroller kan se barns popularitetsarbete tydligare. Mats Trondman (2003, s. 26-27) anser att ungdomar har behov av en kontakt till ”kloka vuxna”. När barn kommunicerar med dessa vuxna ökar möjligheterna att de ska se sig själva på nya sätt och detta i sin tur verkar utvecklande för barnet. ”Kloka vuxna” kan var yrkesverksamma vuxna vilket vi kopplar till skolhälsopersonalen (ibid.).

Att använda barn som informanter kan vara ett problem, dels gällande deras tillgänglighet och dels informationskvalitén, därför valde vi inte att intervjua barn. Barn kan även vara begränsade till sin egen klass och position, därför intervjuar vi skolhälsopersonal som på ett bättre sätt kan få en överblick över flera grupper. Enligt Aspers kan informanter väljas utifrån ett antagande att de besitter specifika kunskaper (Aspers, 2011, s. 96). Utifrån vår förförståelse kan ett speciellt möte ske mellan en elev och exempelvis en skolpsykolog, då barnet kan känna en trygghet i situation och därför eventuellt delge information, som barnet kanske inte skulle anförtro till exempelvis en lärare. Tre av informanterna var skolpsykologer, två var kuratorer och en var skolsköterska och de hade alla lång erfarenhet av arbete med barn. Intervjupersonerna bestod av fem kvinnor och en man och var alla mellan 40-60 år. Då de flesta av informanterna har lång erfarenhet av att arbeta inom skolan har de förhoppningsvis sett de sociala processer hos barn som vi eftersöker.

4.3. Bortfallsanalys

Vi har haft ett bortfall i jakten på informanter, den främsta orsaken till detta var att de ansåg att de saknade den nödvändiga tiden för en intervju. En annan orsak till att vissa tackade nej berodde på personliga skäl, till exempel att de inte kände sig bekväma vid en intervjusituation. Ett annat hinder som negativt påverkade urvalsprocessen var att det fanns ett begränsat antal

skolhälsoperpersonal vi eftersökte. Vi har inte lagt märke till någon systematik i bortfallet och därför anser vi att detta inte medför ett problem för vår studie. Något som skulle kunna påverka vårt resultat är att en majoritet av informanterna var kvinnor, detta kan eventuellt förklaras med att de flesta som arbetar med dessa yrken inom skolan är kvinnor.

4.4. Analysmetod

Trost (2010, s. 147) uttrycker att det vid kvalitativa studier inte finns på förhand definierade tekniker utan fantasi och kreativitet måste användas för att tolka materialet. Vi har använt en idealtypscentrerad analys. Detta möjliggjorde att vi kunde fokusera på aspekter som är relevanta i förhållande till frågeställningar och att vi kunnat bortse från irrelevanta ämnen. Idealtyper återger det teorin och frågeställningarna fokuserar på. I fråga om idealtyper har vi använt oss av en tematisering av materialet (Aspers, 2011, s. 207). Datorprogrammet Atlas.TI ver. 6.2 användes för att lättare kunna bearbeta de transkriberade intervjuerna. Att använda ett datorprogram gör det lätthanterligt att söka citat och mönster i materialet (Aspers, 2011, s. 188). Det gav oss även möjlighet att koda materialet grundligt utifrån empirin, vi har kodat utifrån aktörernas mening och det innebär att vi använder en första ordningens konstruktion (Aspers, 2011, s.168). Kodningen har även gett oss en större möjlighet att överblicka informationen och få ett sammanhang av materialet samt kunna göra distinktioner i materialet (ibid.). Efter en första kodning av materialet var vår primära ansats att använda en tematisering. Vid en tematisering skulle vi först slå ihop koder som återspeglar snarlika fenomen i materialet samt göra en utrensning av irrelevanta koder. Därefter skulle koderna ha lyfts ur programmet till ett ordbehandlingsprogram och där skulle koderna ha sorterats i kategorier vi identifierat som bärande teman. Efter ett inledande försök att tematisera koderna, insåg vi att en mer effektiv metod att analysera materialet genom att bruka Atlas.TI endast som ett sökverktyg och därefter finna intressanta mönster i materialet.

4.5. Etiska riktlinjer

För forskning inom humanistisk och samhällsvetenskaplig doktrin finns *Vetenskapsrådets etiska riktlinjer*. För att forskning inom dessa områden ska anses vara etiskt riktig finns det fyra huvudkrav som bör uppfyllas. Det första kravet är *informationskravet* och det handlar om att informera berörda parter om syftet med intervjuerna (Forskningsetiska principer inom *humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*, 1990, s. 7). Det konkretiseras genom att intervjupersonerna informeras vilken roll de har i undersökningen och vilka rättigheter de har under intervjuens gång. De blir upplysta om att deltagandet är frivilligt och att de när som helst kan avbryta sitt deltagande. *Samtyckeskravet* går ut på att intervjupersonerna ger samtycke till sin medverkan samt att de själva får sätta villkoren för deltagandet och kan avbryta sin medverkan utan negativa följder (Forskningsetiska principer inom *humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*, 1990, s. 9). Intervjupersonerna får inte utsättas för påtryckning eller påverkan och inte heller ska ett beroendeförhållande föreligga mellan forskare och uppgiftslämnare

(Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning, 1990, s. 10). *Konfidentialitetskravet* handlar om att vi som forskare har tystnadsplikt gällande etiskt känsliga uppgifter (Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning, 1990, s. 12). Alla uppgifter som rör identifierbara personer ska lagras och avrapporteras att deltagare inte ska kunna identifieras av utomstående och då i synnerhet etiskt känsliga uppgifter, utomstående ska absolut inte kunna komma åt sådana uppgifter. *Nyttjandekravet* innebär att insamlade uppgifter om enskilda individer endast får användas för forskningsändamål uppgifterna får därmed inte utlånas för kommersiellt bruk eller andra icke vetenskapliga syften (Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning, 1990, s. 14). Vi frågar även intervjupersoner om de är intresserade av att ta del av forskningsresultaten, då detta är en rekommendation från Vetenskapsrådet.

Informanterna vi intervjuade arbetar under sekretesslagen. Kapitel 23 i *Offentlighets och sekretesslagen* (2009:400) gäller för sekretess till skydd för enskild i utbildningsverksamhet. Andra paragrafen behandlar förskoleklass, grundskola, grundsärskola, specialskola, sameskola, gymnasieskola och gymnasiesärskola där sekretess gäller ”för uppgift om en enskilds personliga förhållanden i sådan elevhälsa som avser psykologisk, psykosocial eller specialpedagogisk insats, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men.” (Offentlighets- och sekretesslagen, 2009:400, 23 kap. 2§). Att informanter arbetar under sekretess kan problematisera mängden information som intervjupersonerna kan lämna. Vi söker endast generell information om barn och status som bygger på intervjupersonens erfarenhet och yrkesmässiga kunskaper. Därför kommer vi inte att ta del av information som rör enskilda barn. Informanterna behöver därmed inte delge känslig information som rör elevers personliga förhållanden och därmed riskerar de inte att bryta sekretesslagen.

5. Mötet med fältet

I Sverige finns skollagen, läroplaner och andra förordningar som styr hur skolor ska arbeta med demokratiska värderingar och mänskliga rättigheter. I skollagen regleras bland annat vilka rättigheter och skyldigheter barn, elever och vårdnadshavare har. Informanterna i denna studie berörs av skollagar och andra förordningar, då de arbetar på skolor. Skolans värdegrund inkluderar demokratiska rättigheter och mänskliga rättigheter som grundas på FN:s konvention om barns rättigheter (Barnkonventionen). Syftet med utbildningen i Sverige är bland annat att den ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på (Skollagen 2010:800, kapitel 1; andra paragrafen). Skolans värdegrund bör, enligt skolverket, framförallt användas som ett förhållningssätt. Detta tas upp i skolverkets stödmaterial *Förskolans och skolans värdegrund – förhållningssätt, verktyg och metoder* (2011). FN:s konvention om barnets rättigheter är en central utgångspunkt för arbetet med skolans värdegrund (*Förskolans och skolans värdegrund – förhållningssätt, verktyg och metoder*, 2011, s. 14). Centrala delar i barnkonventionen är att alla

barn har samma rättigheter och lika värde. Inget barn får diskrimineras och alla barn har rätt att uttrycka sin åsikt i de frågor som berör henne eller honom (*Barnkonventionen*). I barnkonventionen anges även att barn har rätt att få den bästa sjukvården och rehabiliteringen och detta blir relevant i relation till skolans hälsoarbete. Enligt skollagen ska det finnas en elevhälsa på skolan som ska omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser samt att den ska vara hälsofrämjande (SOU, 2010:95, s. 89). Att arbeta med skolans värdegrund innebär att lära barn deras mänskliga fri- och rättigheter, människans okränkbarhet och lika värde samt diskriminering och jämställdhet (<http://www.skolverket.se/skolutveckling/vardegrund>). All personal som verkar inom skolans utbildning ska främja de mänskliga rättigheterna och aktivt motverka alla former av kränkande behandling (Skollagen 2010:800, kapitel 1; femte paragrafen, andra stycket). Förskolor och skolor ska aktivt arbeta med att integrera skolans värdegrund i all undervisning och aktiviteter (*Förskolans och skolans värdegrund – förhållningssätt, verktyg och metoder*, 2011, s. 5). Det finns olika metoder för skolor att arbeta med värdegrunden, exempelvis kan temadagar arrangeras där man enbart diskuterar värdegrunden i olika aktiviteter. Värdegrunden kan även omsättas och praktiseras i den dagliga undervisningen och aktiviteter. Skolverket rekommenderar att isolerade insatser som temadagar endast ska användas som ett komplement till det sistnämnda *Förskolans och skolans värdegrund – förhållningssätt, verktyg och metoder*, 2011, s. 8).

I boken *Elevvård – till vems bästa?* tar Näsman och Lundén (1980, s. 84-85) upp skolans ansvar och åtgärder skolan tog gällande bland annat frågor om problembarn. Ett skäl till att vissa beteenden ansågs vara problematiska och som då behövde handskas med, var skolans *fostraransvar*. I statens offentliga utredning 2010:95 klargörs att *elevhälsan har ett särskilt ansvar för att bevaka att skolan bidrar till att skapa goda och trygga uppväxtvillkor*” (SOU, 2010:95, s. 100). Med fostraransvar menas att elever i skolan ska lära sig att uppföra sig ordentligt och med hänsyn mot andra, men vad som ansågs vara brist på dessa två kriterier kunde tolkas relativt fritt av lärarna. Ett annat skäl varför skolan ville stävja ett avvikande beteende är ett *allmänpreventivt skäl*, med det menas att lärarna ville få bukt med ett problematiskt beteende innan det spred sig till andra barn och blev till en kollektiv normbrytelse (Näsman & Lundén, 1980, s. 84-85).

6. Resultat och analys

Resultatet avsnittet presenteras på följande sätt: avsnittet inleds med skolhälsopersonalens syn på popularitet och vad de anser vara negativt och positivt med popularitet hos barn, här syns två typer av popularitet, positiv och negativ. Därefter redovisas skolhälsopersonalens syn på egenskaper och faktorer som är avgörande för popularitet respektive impopularitet. Sedan diskuteras hur intervjupersonerna ser barns grupperingar och hur dessa skapas samt ledarroller som kan existera i barngruppen. Här kommer vi även in på att alla barn inte har en plats i någon

grupp. Därefter kommer vi att presentera olika former av utanförskap och mobbning samt skolans hantering av utanförskap.

Skolhälsopersonalen syn på popularitet varierade, men uppvisade ändå en viss samstämmighet. Intervjupersonerna var alla överens om att status och rangordning ständigt är aktuellt i barnens vardag i skolan. Då skolhälsopersonalen generellt beskrivit fler egenskaper hos populära barn jämfört med egenskaper hos impopulära, tolkar vi det som att det är lättare att beskriva populära egenskaper. De poängterar även att statusarbetet hos pojkar är mer synligt, exempelvis har pojkar ett mer högljudd och utåtagerande beteende vid konfliktsituationer. Flickor å andra sidan har ett mer subtilt och dolt statusarbete. Till exempel skvallrar flickor och pratar bakom ryggen på varandra. Att processerna är dolda hos flickorna och att intervjupersonerna inte beskriver processerna i stor utsträckning visar att de är svårare att se flickors statusarbete. Trots att det är vanligare att pojkar använder mer synliga metoder och flickor mer dolda, är detta inget exklusivt för respektive grupp. Mobbningen verkar även vara mer synlig hos pojkar än hos flickor.

Gällande barns grupperingar kan vi se tendenser till att flickor verkar umgås i mindre grupper och att pojkar umgås i större grupper, dessutom verkar pojkarna vara mer rörliga mellan grupper. Gruppformationerna beskrivs olika beroende på vilken klass och ålder som informanten hade i åtanke. En jämförelse mellan den populära gruppen bland barn och den etablerade gruppen i Elias & Scotsons (1999, s. iii, xxii, xxvi, liiii) figuration visar att i likhet med de etablerade i figurationen har även den populära gruppen status, vilket inte outsidersgruppen har. Den etablerade barngruppen har stark gemenskap, gemensamma normer och sociala regler, på ett liknande sätt som den etablerade gruppen har i Elias figuration. Skolhälsopersonalen uttrycker också att det kan råda stark exklusivitet samt gemensamma normer för vad som är ett accepterat beteende i den populära gruppen och detta kan även jämföras med den etablerade gruppen (Elias & Scotson, 1999, s. iii, xxii, xxvi, liiii).

6.1. Popularitet

I detta avsnitt behandlas skolhälsopersonalens upplevelse och syn på barns popularitet och de poängterar att popularitet och statusarbete varierar mellan olika barn och åldrar. Något som alla informanter berör under intervjuerna är att det kan finnas en positiv form och en negativ form av popularitet. Intervjupersonerna är överens om att popularitetsarbetet är mer omedvetet hos yngre barn, exempelvis sexåringar, men att de sker en successiv ökning av barns medvetenhet kring popularitetens betydelse. Äldre barn, i mellanstadiet och uppåt, blir även medvetna om metoder för att uppnå status och popularitet, detta ser vi i citatet nedan. Intervjupersonerna anser även i samma citat att popularitet kommer tidigt till uttryck. Redan i förskoleklassen får en del barn en roll som populär eller impopulär och detta utan några medvetna manövrar.

Vissa barn hamnar ganska snabbt i en roll där de är populära (...) det är ju inga tydliga manövrar för att hamna i den ena eller den andra gruppen. (...) Ju högre upp i åldern de kommer, tycker jag att man kan se att desto mer medvetenhet blir det, att de börjar förstå att man kan göra saker eller att man kan ha saker eller visa grejor för att bli mer populär. (IP 1)

Intervjupersonerna uttryckte att både yngre och äldre barn kan finna vänner genom olika aktiviteter samt att de även umgås genom olika aktiviteter. Hos yngre barn kan leken vara en väg till social gemenskap och popularitet. Har barn en livlig fantasi och därmed en förmåga att utveckla leken med nya regler, vill andra umgås med dem. Dessa barn har därmed förstått vad som är värdefullt i det fältet. Bourdieu (1993, s. 269-271) hävdar att det är möjligt att klättra i hierarki och nå högre status i ett fält om man vet vad som värderas högt i det specifika fältet. I yngre barns fält är det värdefullt att ha fantasi samt att vara bra på att leka. Har barn dessa egenskaper och uppvisar dem, har de en möjlighet att klättra i den sociala hierarkin (1993, s. 269-271).

Gällande popularitetsarbetet hos äldre barn, anser informanterna att idrottsintressen och fritidssysselsättningar kan vara en väg till att få gemenskap med andra barn. Har barn inget idrottsintresse eller fritidssysselsättning kan de hamna utanför, eftersom barns sätt att umgås och finna kamrater är genom idrott eller andra fritidssysselsättningar. Som ovan nämnt, menar Bourdieu (1993, s. 269-271) att social klättring är möjlig om individen är medveten om och besitter det som är värdefullt att inneha i ett fält. Om barn inte har ett intresse kan de inte vara en del av fältet och vi tolkar det som att dessa barn inte vet vad som är värdefullt i fältet eller att de inte är i besittning av eftersträvansvärda egenskaper. Skolhälsopersonalen ansåg att barn inte behöver vara akademiskt duktiga, e.g. ha höga betyg för att uppnå popularitet, de ansåg istället att det är viktigt att barn är trevliga mot andra barn och vet hur de ska bete sig i sociala sammanhang samt nya situationer. Denna uppfattning skiljer sig något från tidigare forskning. Adler och Adler (1998, s. 39-45) hävdar att akademisk prestation påverkar pojkarnas popularitet på ett negativt sätt, om pojkarna har högsta eller lägsta betyg i skolan (i.e. avviker från normen). För flickors popularitet är det däremot positivt att vara stark akademisk, enligt Adler och Adler (1998, s. 39-45). Det är intressant att skolhälsopersonalen har andra uppfattningar än vad Adler och Adler (1998) har. Detta kan tyda på att skolhälsopersonalen inte ser alla nivåer av barns sociala liv. Vi tolkar detta som att endast en begränsad del av det sociala spelet mellan barn, kan observeras av skolhälsopersonalen.

6.1.1. Negativ popularitet

”Det finns ju negativ popularitet och då är det bara, som man brukar säga... en sådan här... ”wow-faktor”, att det är häftigt liksom” (IP 6). Intervjuperson 6 beskriver ”wow-faktorn” ytterligare med att det kan handla om att barn använder smink och vissa kläder och barn uppvisar en specifik attityd. Vi tolkar hennes exempel som att det är viktigt att ha en viss stil och attityd för att bli populär i en viss krets, men att detta endast är gällande för en negativ popularitet.

Att barn uppvisar en specifik attityd för att uppnå popularitet kan jämföras med Adler och Adlers (1998, s. 39-45) diskussion att tuffhet är något som premieras (främst hos pojkar). Barns framträdande, i form av attityd eller stil, syftar till att få ett visst bemötande från andra barn (Goffman, 2004, s. 11-13, 23). Barn vill bli bemötta som populära och det kan innebära att de blir respekterade eller socialt efterfrågade av andra. Detta beteendemönster, som exempelvis en anammad attityd, ser vi som en roll barn kan ta och detta leder i förlängningen till att han eller hon får en identitet och blir definierad som individ (Ibid.). Goffmans (2004, s. 97,101-102) begrepp framträdande äger rum i barns främre region, barn uppvisar i den främre regionen en specifik fasad i syfte att övriga barn ska få ett specifikt intryck. Genom att barn använder rätt kläder och uppvisar ett beteende som populära barn "ska ha" kan de bli uppfattade och bemötta som populära barn (Goffman, 2004, s. 11-13, 23). Adler och Adler (1998, s. 39-45) hävdar att det för flickor är viktigt att ha de ekonomiska förutsättningarna till att kunna ha rätt kläder. Vi kan dock, utifrån våra intervjuer, skönja ett annat mönster. Det kan även vara viktigt för pojkar att ha de ekonomiska förutsättningarna till att kunna ha rätt kläder. Dock är fysisk förmåga, enligt informanterna, något som endast är viktigt hos pojkarna och detta är i likhet med Adler och Adlers (1998, s. 39-45) uppfattning: *"det är ofta den mest atletiska pojken som blir populär"*.

Vi tolkar att intervjuperson 6 menar att barn som är negativt populära *tar* uppmärksamhet, genom att vara störande eller högljudda, snarare än att de *får* uppmärksamhet genom att vara goda kamrater. Övriga intervjupersoner har uttryckt en liknande syn på en negativ form av popularitet. De nämnde dock inte "wow-faktorn", men detta anser vi var ett talande uttryck för den negativa populariteten. Adler och Adler (1998, s. 39-45) beskriver att pojkar som är uppkäftiga eller nonchalanta mot en lärare erhåller genom detta beteende status och detta är ett exempel som kan beskriva "wow-faktorn". När intervjupersonerna skulle beskriva negativ popularitet fanns en viss tvekan. Denna tvekan uppvisades inte vid beskrivningen av den positiva populariteten. Detta tolkar vi som att den negativa populariteten är svårare för skolhälsopersonal att upptäcka, än den positiva populariteten och den negativa populariteten blir därför svårare att benämna. En spekulation från vår sida är att det kan vara svårt, som vuxen, att se olika typer av rang och status bland barn då mycket sker i frånvaron av vuxna.

Om det är någon som styr andra efter sin egen vilja, till exempel att "Jag vill att du går och gör det här". (...) Och det är det som man kan se på ett negativt sätt, att den person som de andra är rädd för kan styra dem. De är rädda för att hamna utanför och vara ensamma, därför går de med på det. (IP 3)

I detta citat ser vi en annan typ av negativ popularitet. Barn som är manipulativt och styr andra genom rädsla. Negativt populära barn eftersöker en exklusivitet i gruppen samt att gruppmedlemmarna ska följa deras regler och detta görs för att ha tydliga gränser för gruppen, detta är i likhet med Adler och Adlers (1998, s. 51-53) forskningsresultat. Barn kan använda övriga gruppmedlemmars rädsla för utanförskap i syfte att kontrollera och få igenom deras egen

vilja. Personerna har status vilket leder till att andra barn lyssnar på dessa och barnen har därför en möjlighet att utesluta någon genom att tala illa om det barnet. Att barn kan spela på andras rädsla för utanförskap anser vi vara en medveten strategi för att bevara sin plats i gruppen. För att återknyta till Goffmans (2004, s. 11-13, 23) teori är detta en typ av framträdande där barn använder ett beteende som frammanar rädsla hos publiken, vilket är det bemötande som barnen eftersöker med sitt framträdande.

6.1.2. Positiv popularitet

Intervjupersonerna hade lättare att beskriva den positiva sidan av popularitet. De flesta intervjupersoner beskriver att positivt populära barn är bra vänner, hjälpsamma och uppmärksamma. Dessutom anser de att popularitet oftast är något bra, det skapar en positiv och trygg stämning i barngrupper. Är barn positivt populära och samtidigt bra ledare med bra egenskaper, kan övriga barn ta efter populära barns beteende, då de vill vara som dessa.

Ja, den positiva sidan, då lyssnar de på den populära. De kan ju ... om det är positiv popularitet måste de visa att de kan ta hänsyn, alltså ta hänsyn på något sätt, de lyssnar även lite på andra och det kan vara svårt att göra även som vuxen. (...) En schysst kompis. (IP 6)

Vi tolkar intervjupersonens uttalande som att personer som har en positiv popularitet är sympatiska och omtänksamma. Det är viktigt för barn att respektera och lita på personer de ser upp till. Populariteten blir då positivt, jämfört med den negativt populariteten då barn är rädda för någon. Samma intervjuperson fortsätter att beskriva att positivt populära barn blir respekterade på ett annat sätt, när de pratar är de andra barnen tysta, till skillnad från mindre positivt populära/mindre populära barn, då andra barn pratar samtidigt som dessa. En orsak till att barn kan få den respekten kan vara för att de är hjälpsamma och omtänksamma, detta gör att övriga barnen känner för dessa personer och då vill umgås med dessa (IP 3). Barn som är positivt populära har, likt barn som är negativt populära, makt över andra barn. Som vi även ser i citatet lyssnar barnen på populära barn, detta kan leda till att ledare kan skapa opinion i gruppen och en mer harmonisk stämning i klassen, på grund av positiva värderingar, utifrån intervjupersonernas perspektiv.

6.1.3. Egenskaper och personlighetsdrag hos populära barn

Intervjupersonerna upplever att olika faktorer kan vara avgörande för barns popularitet, detta gäller främst egenskaper men kan även handla om yttre attribut som kläder, smink eller andra materiella saker som exempelvis en mobiltelefon. Yttre attribut kan bidra till att barn framhäver en specifik bild av sig själva. Våra informanter poängterar att egenskaper hos populära barn inte behöver vara specifikt ”tjejiga” eller specifikt ”killiga”, men att vissa barn anspelar på och framhäver respektive könsideal som är rådande för att bli populära. Fokus läggs även på personliga egenskaper som självsäkerhet eller social förmåga, vilket bidrar till att de blir mer

omtyckta. Intervjupersonerna poängterar att popularitet och åtråvärda egenskaper i barngrupper ser olika ut hos barn i olika åldrar.

Populära barn har... någon sorts... naturlighet hos sig. Det är barn som är ganska lugna och trygga i sig, det är barn som inte behöver ta till stora uttryck i varken ord eller handling, utan det där registrerar andra barn. Och faktiskt, när de kommer högre upp i ålder så är de här barnen ofta en populär kamrat eller att andra tänker att ”jag skulle vilja vara som henne/honom”. (IP 1)

I citatet uttrycker intervjupersonen att barn som blir populära har en slags naturlighet eller inneboende självsäkerhet, en annan intervjuperson beskriver det som en intern personlighet som avgör om barn bli populära eller inte. Vi tolkar beskrivningen av barns naturlighet och interna personlighet som deras habitus. Habitus beskrivs av Bourdieu (1993, s. 140-142) som något medfött vilket påverkar personers möjligheter att nå olika positioner inom ett fält. Habitus har individer med sig hemifrån, men det utvecklas ständigt i samspel med andra inom fältet. Denna inneboende trygghet eller självsäkerhet följer med upp i åldrarna och det är ofta dessa barn som fortsätter att vara populära, vilket överensstämmer med en individers habitus. Individer förlorar inte sitt habitus men däremot kan det utvecklas och inbegripa nya delar (Ibid.). Hos äldre barn finns en större medvetenhet kring vägen till att bli populär eller omtyckt men den tidigare nämnda självsäkerheten stannar också kvar hos barnet. Vi tolkar skolhälsopersonalen som att de anser att barns habitus, eller barns naturlighet som de benämner det som, avgör barns möjligheter till att bli populära. Däremot, i takt med att barn blir äldre, utvecklas en medvetenhet kring användbara strategier för att uppnå popularitet. Nya roller, som syftar till att barn ska bli bemötta på ett önskvärt sätt, utvecklas till framträdanden som följd av den ökade medvetenheten. I citatet kan vi även avläsa att intervjupersonen är osäker över hur denne ska formulera sig i fråga om vad det är hos barn som ger status. Att det beskrivs som en naturlighet tillsammans med att de är lugna och trygga i sig, tolkar vi som att intervjupersonen menar att det är en slags självsäkerhet. En annan intervjuperson beskriver det som en egenskap som populära barn har med sig hemifrån. Viktigt att poängtera är att det inte behöver betyda att alla populära barn är på detta vis, men de flesta intervjupersoner uttryckte att denna typ av självsäkerhet oftare återfinns hos populära barn, vilket vi benämner som habitus.

En egenskap som avgör barns popularitet, som intervjupersonerna tar upp, är god social förmåga. I ett fält, vilket barns sociala rum kan vara, finns normer och regler som tyst kunskap bland barn. Är barn väl integrerade i fältet har de dessa regler och normer som en inneboende kunskap och kan därför röra sig på ett naturligt sätt i fältet. De vet hur man ska tala och hur man ska föra sig, i Bourdieus (1993, s. 132) termer är dessa barn medvetet om fältets doxa. En avsaknad av dessa normativa regler kan därför orsaka att barn inte passar in i fältet och hamnar utanför gemenskapen (Ibid.). Det kan vara en naturlig egenskap, habitus, hos barnen. En intervjuperson uttrycker det på följande vis: *”Hos vissa tror jag att det är medfött, barnet kan umgås med folk”*(IP 4). Det kan vara dels en medfödd självsäkerhet, men också en kunskap eller förmåga till det sociala samspelet som kan vara bidragande faktorer som avgör om barn blir populära.

Viktigt beskrivs också att barn är trevliga, *"Allt handlar om relationer, relationer, relationer... att om du är en schysst kompis så kan du få kontakt"* (IP 4). Här poängteras ytterligare vikten av det sociala. Informanterna betonar även att barn bör ha en möjlighet till att spendera tid med andra barn, inte bara en god förmåga till socialt samspel. Barn kan exempelvis ha möjlighet att ta hem kompisar eller ha ett husdjur som lockar vänner. I linje med tidigare forskning betonar informanterna vikten av en social kompetens och att detta i större utsträckning relateras till populära barn. Populära barn har en större social förmåga än barn som varken är populära eller impopulära (Lease, Musgrove, Axelrod, 2002, s. 511; Newcomb, Bukowski, Pattee, 1993, s. 113-114). Intervjupersonerna anser även att barn som har en fantasi och som kan utveckla lekens regler blir populära, detta stöds även av forskning (Lease, Musgrove, Axelrod, 2002, s. 511). Om barn är roliga att vara med blir de populära. Även en god förmåga till att förstå sociala regler, hur man betar sig gentemot andra är av vikt *"Kan man de oskrivna reglerna om hur man ska bete sig klarar man sig bra i skolan"* (IP 4). Återigen ser vi att det är viktigt för barn att ha kunskap om fältet samt att de har rätt habitus för det aktuella fältet (Bourdieu, 1993, s. 132). Att kunna visa medmänsklighet, hänsyn, vara goda lyssnare och vara schyssta kompisar värderas högt bland barn. Positivt populära barn är personer som andra kan lita på och som hjälper vänner och står för det de säger, de har även en stabil personlighet och självsäkerhet. Att vara lugn och inte behöva ta till stora uttryck i varken ord eller handling, är något som informanterna också anser värderas positivt bland barn. Är barn schyssta kompisar och omtäckta av andra blir de populära och förebilder för andra barn. Barn ser upp och vill vara som populära barn. Det är även positivt att vara duktig på något, exempelvis en sport, datorer eller spel. Intervjupersonerna beskriver utöver en popularitet som baseras på att vara goda kamrater och ha en bra självkänsla, som ovan nämnt, även en negativ sida av populariteten.

Ofta är det många som har en bra självkänsla, nöjda med sig själva, sociala, verbala. Många sådana faktorer. Ofta mycket positiva faktorer som gör att man blir populär. Men det är inte bara det, man kan ju få status av andra skäl också, det finns ju en del manipulativa barn, tuffa och den biten. Det är ett ganska vitt begrepp, det där med popularitet. (IP 1)

Som vi ser i citatet ovan blir barn oftare populärt genom att inneha positiva egenskaper, barn kan även bli populära genom att ha en negativ inverkan på övriga. Att manipulera andra efter sin egen vilja, som intervjupersonen säger, tolkar vi som att barn kan lura andra barn att tycka om och vilja vara med denne och detta kan vara på grund av en osäkerhet hos dessa barn. De kan även vilja trygga sin plats i gruppen, barn framför då en roll som en del av ett uppträdande i syfte att få publiken att uppfatta honom eller henne på ett specifikt sätt (Goffman, 2004, s. 23). Det finns en rädsla för att hamna utanför och bli ensam. Negativt populära barn, beskriver intervjupersonerna, som tuffa och med en dålig attityd gentemot vuxna eller andra barn. Som ovan nämnt, under rubriken Negativ popularitet (6.1.1), beskriver intervjuperson 6 negativ popularitet med att det hänger ihop med en "wow-faktor", det är något som är häftigt men inte nödvändigtvis något positivt, till exempel ifrågasätter barn det läraren säger. En intervjuperson hade erfarenhet av en situation där ett stort gäng fick popularitet genom den "wow-faktor" vi

nämnt ovan. Barnens negativa beteende eskalerade till en fysiskt och psykiskt aggressivitet mot både barn och vuxna i skolan. De hade endast status bland barnen i sin egen grupp, dock hade de makt över andra barn på skolan på grund av att de skrämde dem genom kränkningar, påhopp och glåpord. Karaktäriserande drag för denna grupp var ett grovt språk mot andra barn men även till gruppmedlemmar, exempelvis kunde de kalla sin bästa vän för ”jävla fucking retard”. Grupptrycket var starkt och barn som anförtrodde sig till eller bara pratade med en vuxen ansågs vara förrädare. En möjlig orsak till detta trodde intervjupersonen var att många av dessa elever hade en annan familjekultur än den som är rådande i den svenska skolan eller att barnet hade någon form av diagnos, exempelvis ADHD, eller någon annan form av problembild. Många i gruppen hade även ett litet intresse av skolan och de flesta hade dåliga betyg, vilket intervjupersonen trodde kunde vara en bidragande faktor. Detta är ett bra exempel på en extrem form av negativ popularitet. Denna grupp vill vi jämföra med Goffmans (2004, s. 95) begrepp team. De är, likt ett team, beroende av varandra och de måste lita på varandra, till exempel utesluts individer som skvallrar till vuxna och dessa ses som förrädare mot gruppen. För att få vara medlem i denna grupp krävdes att barn ska finna sig i den gemenskap och uppbyggnad av regler som existerar i gruppen, vilket är Goffmans beskrivning av ett team (Goffman, 2004, s. 75-77, 95).

Det finns skillnader mellan könen gällande vilka egenskaper som är popularitetsbringande. Tendenser till könsskillnader i materialet, är att populära pojkar i högre grad kan vara tuffa och ha en råare attityd medan utseendet spelar större roll för populära flickor. En likhet mellan könen som kan observeras är att stabila, trevliga individer i större utsträckning blir populära. Populära barn kan andra lita på och de har en empatisk förmåga.

Det här är skolans populäraste tjej: hon har långt hår, hon är ganska utvecklad, smal midja. (...) Killar som är populära det är de som är schyssta och så, har bra utstrålning... en sån där sportkille urschysst kille. (IP 4)

Intervjuperson 4 uttrycker i citatet ett exempel på populära flickors utseende. En genomgående tendens i materialet är att informanterna anser att flickor, i högre utsträckning, använder yttre attribut för att trygga sin popularitet. Exempelvis uttrycker intervjuperson 1 att flickor redan i unga åldrar, i trean eller fyran kan använda smink, ha rätt kläder och följa modetrender i syfte att bli populär. Pojkar använder inte yttre attribut i samma utsträckning, de kan istället använda en viss attityd för att bli populära, till exempel att de är tuffa. Däremot finns det populära barn som inte anspelar på det som är ”tjejigt” respektive ”killigt”. Med ”tjejigt” kan informanterna syfta till att flickor är könsstereotypt feminin, de använder smink och har könsstereotypa kläder. Med ”killigt” kan de syfta till en atletisk förmåga, tuffhet eller att pojken är högljudd. Högre upp i åldrarna kan det, enligt intervjupersonerna, vara attityder och hur man är som person som blir viktigare för popularitet, medan i yngre åldrar, i lågstadiet, är barnens aktiviteter viktigare. Att ha

en livlig fantasi och kunna hitta på nya lekar är, som ovan nämnt, viktigt hos yngre barn och då främst flickor, detta bidrar till om barn blir populära när de är små.

6.1.4. Egenskaper och personlighetsdrag hos impopulära barn

Överlag har intervjupersonerna svårt att sätta ord på specifika egenskaper hos impopulära barn, vi tolkar det som att det hos impopulära barn istället finns en avsaknad av egenskaper skolhälsopersonalen kan se hos populära barn. En egenskap som de dock kan identifiera med impopulära barn är om barn har koncentrationssvårigheter. Dessa barn stör andra genom att de till exempel är högljudda eller har svårt att sitta still och detta skapar en distraktion i klassrummet. Impopulära eller mindre populära barn behöver inte ha en specifikt negativ egenskap som står i motsats till en egenskap populära barn har. Egenskaper som de till exempel kan sakna är en inneboende trygghet eller självsäkerhet. Vissa av intervjupersonerna nämnde att avsaknad på fritidsintresse kan avgränsa barn från ett umgänge med andra barn *"(...) om man inte spelar fotboll eller innebandy eller något sådant, då kan det vara svårt att hitta en plats i gruppen"* (IP 2). Barn är inte medvetna om vilka värdefulla egenskaper som kan skapa popularitet i fältet och de har därför svårare att ta del av och få status i gruppen. Detta kopplar vi till Bourdieus (1993, s. 270) teori, han anser att för att kunna klättra i status bör individen vara medveten om vilka egenskaper som är gångbara i fältet. Impopulära barn kan även vara mindre sociala eller verbala jämfört med andra barn. Intervjuperson 1 poängterar dock att det inte behöver vara speciellt blyga barn som blir impopulära: *"Det behöver inte vara speciellt blyga barn. (...). Blyga barn kan ha en bra social status i gruppen i alla fall, det handlar inte om det utan det är något annat"*. Barn som är nyinflyttade kan hamna utanför om de inte har ett idrottsintresse, speciellt på mindre skolor där idrott är centralt för barnens gemenskap. Intervjupersonen talar om att grupperingar bildas tidigt och håller sig relativt konstanta genom årskurserna. Detta medför att nyinflyttade barn på en skola med avsaknad av ett idrottsintresse kan få det extra svårt att finna en gemenskap. Likt outsidersgruppen i Elias och Scotsons (1998, s. ii-iii, viii, xxvi) figuration, delar nyinflyttade barn inga sociala band med de boende i området och de hamnar därför lättare utanför gruppen.

Det har mycket med vänskap och kamratskapsrelationer att göra. För de som inte är populära så måste de söka relationer utanför skolan. (...). Då har man kompisarna utanför skolan. Det skapar mycket av en utanförkänsla och det är väldigt förståeligt. (IP 3)

I citatet ovan poängteras vänskap och kamratskapsrelationens vikt. Om barn inte har en gemenskap i skolan kan de söka det utanför skolan. Däremot kan det bidra till en känsla av utanförskap i skolan, på grund av att dessa barn inte har sina vänner närvarande. Det är intressant att skolhälsopersonalen anser att det inte finns specifika egenskaper hos impopulära barn och att detta är någonting som uttrycks av flera intervjupersoner. Det är svårt för informanterna att sätta fingret på vad som gör barn impopulära. En orsak till detta skulle kunna vara att populära barn utmärker sig med en eller få egenskaper som gör att de blir populära.

Impopulära barn har en avsaknad på en eller flera sådana egenskaper och att beskriva en avsaknad av egenskap är, enligt oss, svårare än att beskriva en specifik egenskap.

6.2. Grupperingar

Intervjuperson 3 säger att *"Grupptillhörighet kan ge status, inte bara personliga egenskaper."* Popularitet kan erhållas genom att barn är en del av den populära gruppen, även om de har en låg statusposition inom gruppen får de status bland övriga barn på grund av grupptillhörigheten till den populära gruppen. Att det finns olika grupperingar i en barngrupp anser alla informanter. Något som uppkom under intervjuerna var i vilken årskurs de kan se att barn tydligt grupperar sig i mindre grupper, det framkom att grupperingar kommer tidigt till uttryck.

Det ser olika ut redan när det kommer till sexårsklassen. (...) Det är redan på sexårs som man kan se de här grupperingarna och platserna som barnen snabbt kommer skapa i gruppen och det visar hur det kommer att bli framöver. (IP 3)

Intervjuperson 3 uttrycker även i citatet att dessa grupper kan hållas konstanta över tid. Tid är som bekant av vikt för skapandet av sociala band, ju längre tid en grupp har spenderat tillsammans desto starkare social band har utvecklats (Elias & Scotson, 2004, s. iii, xxi). Ett problem med konstanta grupperingar kan vara att barn som inte känner sig bekväma i en grupp har svårt att bryta sig ur denna på grund av att det har skapats stark exklusivitet och sammanhållning i gruppen. Barn som tidigt hamnat i utanförskap kan också möta svårigheter med att finna en gemenskap på grund av samma orsaker. Yttre attribut som en "cool klädstil", en ny mobiltelefon eller smink kan, enligt informanterna, vara en inträdesbiljett till den populära gruppen. Elias (2004, s. xxvi, 11-13) talar i sin figuration om att de nyinkomna i zon 3 inte delar samma värderingar och normer som de boende i zon 2 och detta medför att de boende i zon 3 inte ges tillträde till gemenskapen i zon 2. En fundering från vår sida är att barn kan överbrygga skillnaderna i värderingar och normer som är gällande i två olika grupper genom att till exempel ändra sin klädstil eller genom att anamma det önskvärda beteendet som är gällande i den åtråvärda gruppen. Att anamma den "coola klädstilen", att som tjej börja sminka sig eller att börja följa de önskvärda normerna existerande i den populära gruppen, kan enligt oss tolkas som ett försök till att skifta sin kultur. Gruppen som är populär bland barn, kan här jämföras med den etablerade gruppen i Winston Parva och barn som vill ha tillträde till den populära gruppen kan jämföras med outsidergruppen i Winston Parva (Elias & Scotson, 1998, s.ii-iii, viii, xxvi). Intervjupersonen poängterar att vid högre åldrar inser en del barn att man inte behöver använda yttre attribut för att få en gemenskap i den populära gruppen; *"(...) det är ju också bra tycker jag att alla inte behöver gå med i det där "racet"... utan att man kan hitta värdefull gemenskap ändå."* (IP 2). Det är intressant att se att barn kan hitta en gemenskap utan att behöva framställa sig på ett visst sätt eller ändra på sig själv, utan kan hitta gemenskap utifrån andra grunder.

Grupper kan bildas genom att barn har ett gemensamt intresse eller aktivitet. Barn som idrottar, exempelvis spelar fotboll, får en gemenskap genom denna aktivitet. Detta är i större utsträckning förekommande bland yngre barn. Små barn tenderar även att få gemenskap genom deras lek. Som ovan nämnt, samlas små barn kring en individ som har livlig fantasi och som kan utveckla lekens regler. På detta vis kan vi konstatera att grupperingar kan skapas genom lek i yngre åldrar. Intervjupersonerna ansåg att när barn blir äldre ändras det faktum att gemenskapen härstammar ur aktiviteter till att barn får gemenskap genom att de har samma attityd eller åsikter. Intervjuperson 1 uttrycker detta i citatet nedan:

När barnen är yngre kan det mer vara kring aktiviteter. Att man leker ihop eller... ja att man gör saker tillsammans och att man då har gemenskap och sen när man är äldre så blir det viktigare med attityd och hur man är och så... snarare än att man samlas kring aktiviteter och så... (IP 1)

För att en grupp ska anses vara populär och en annan impopulär krävs de bådas närvaro. Grupperna är beroende av varandra för att kunna definiera och behålla sin egen grupps position. Ett ömsesidigt beroende mellan två grupper berörs av både Bourdieu och Elias (Bourdieu, 1993, s. 147; Elias & Scotson, 2004, s. 1). Bourdieu (1993) beskriver det i termer av etablerade modeskapare och nykomlingar i fältet som utmanar de etablerade för att uppnå de etablerades statusposition. Elias (2004) beskriver ett beroende mellan en etablerad grupp och en outsidergrupp som har olika maktpositioner och status. Vi tolkar informanterna som att Bourdieus och Elias tes är applicerbara till barngrupper. Populära barngrupper behöver impopulära barngrupper för att kunna bekräfta sin position i fältet. Populära grupper har en annan makt- och statusposition än impopulära grupper och de kan bibehålla denna position på grund av att gruppmedlemmarna kan distansera sig till impopulära grupper med en lägre position.

6.2.1. Könsskillnader gällande grupperingar

En könsskillnad vi upptäckte i materialet var att vissa intervjupersoner ansåg att flickor i större utsträckning umgicks i färre och mindre grupper. *"Ja, för flickor så är det mer öar, med tre-fyra i varje."* Flickor som umgås i mindre grupper är i vissa fall inkluderande. En intervjuperson beskrev att det sällan var en flicka som behövde gå ensam, det var alltid någon grupp som fångade upp denne. Däremot kunde dessa flickor betraktas som det "femte hjulet" i gruppen. En diskussion kan föras om orsaker till varför flickornas gruppformationer ser ut enligt detta mönster. En möjlig orsak, som intervjupersonerna beskriver, kan vara att pojkar i högre grad umgås genom aktiviteter och sport, exempelvis fotboll eller innebandy. Dessa sporter är lagidrotter vilket innebär att barnen då umgås mer naturligt i större grupper.

För pojkar är kanske istället bara två grupper. Exempelvis de som gillar att spela fotboll och de som inte gillar fotboll och bara vill gå runt. Två stora grupper. Pojkar är mer i större grupper, ända upp till högstadiet. (IP 3)

Både intervjuperson 4 och 6 anser att pojkar är mer rörliga mellan olika grupper. Till exempel säger intervjuperson 6 ”*Ja pojkar är nog lite mera... dom måste vara lite mer rörliga*” (IP 6). Däremot ser vi i citatet ovan, från intervjuperson 3, att det kan gälla en uppdelning mellan de pojkar som har ett idrottsintresse och de som inte har ett idrottsintresse. Skulle pojkarnas intresse vara mer enhetligt skulle de förmodligen i större utsträckning umgås tillsammans och inte delas i två grupper. Skulle flickornas kultur och sätt att umgås vara snarlikt pojkarnas, kan vi tänka oss att deras gruppformationer även skulle bli mer lika pojkarnas.

På frågan om pojkar och flickor umgås över könsgränserna, fick vi blandade svar:

I åttan och sjuan tycker jag de umgås hela klasser och huller och buller det är inte så att killar umgås med killar och tjejer umgås med tjejer utan de umgås precis hur som helst och i olika konstellationer. (IP 4)

Nu var jag inne i femman, där har vi tjejer också men där är tjejgruppen för sig och sedan är det killar ... ja, jag tror inte att de är så sammansvetsade, tjejerna är mer att de håller sig för sig själva i femman. (IP 6)

En slutsats vi kan dra är att det kan se olika ut mellan barn i olika årskurser, en tendens i vårt material är att könsgränser luckras upp i högstadiet. I årkurs sju och åtta umgicks barnen fritt över könsgränser och mellan gruppformationer. Grupperna blir mindre slutna och mindre exklusiva. Däremot var det viktigare för barn att umgås med samma kön i yngre åldrar och då främst för flickor som även var mer exklusiva i sin grupptillhörighet. Flickorna har, likt den etablerade gruppen i Elias och Scotsons figuration, stark exklusivitet (Elias & Scotson, 1999, s. iii). Flickor tillät inte att gruppens medlemmar lämnade gruppen eller att nya gruppmedlemmar fick tillträde till gruppen utan vidare. Som ovan nämnt, kan flickor i vissa fall vara inkluderande gällande nya gruppmedlemmar, men detta beteende verkar dock vara sällsynt. Det kan vara svårt för flickor att byta grupptillhörighet eller bli medlem i en grupp som är exklusiv gällande sin grupptillhörighet.

Pojkarna, det är bara vilse alltihopa liksom. Ja så det är väldigt underligt, men tjejer kan ju svetsas samman. Det finns ett slutet gäng där och så finns det några som är utanför och så finns det några ”snälla flickor”, ett slutet gäng, de vill inte ha in någon annan. De har ju gått ihop länge och haft det lugnt. (IP 6)

Citatet är ett exempel på hur intervjupersonerna kunde uppleva flickors exklusivitet, detta beskrivs som en sammansvetsning av gruppen. Alltjämt beskrivs pojkar som lösa i sina formationer, de umgås i större grupper och är inte lika sammansvetsade som flickor. Det är intressant att se att intervjupersonen beskriver pojkar som vilsna. Tidigare har vi sett uttryck för att pojkar umgås på ett annat sätt än flickor och i detta citat uttrycks att pojkar kan vara förvirrade över sin grupptillhörighet och att detta kan vara en orsak.

6.2.2. Ledarroller

I vårt material finns en genomgående trend att skolhälsopersonalen anser att det finns negativa och positiva ledare. Dessa två ledare uttrycker sitt ledarskap på olika sätt och det påverkar gruppens dynamik. Generellt beskriver intervjupersonerna att ledare är barn som får yttra sig mer och som betraktas som populära av andra barn. Genom att barn anammar en roll får de en social identitet och utifrån rollen identifieras barnen gentemot andra, det kan vi se var gällande för både positiva och negativa ledarroller (Goffman, 2004, s. 23). Intervjupersonerna beskriver negativa ledarroller med att dessa barn manipulerar andra barn, övriga barn är rädda för dessa och de får då makt över barngruppen.

Den populäre säger att det ska vara på ett visst sätt och det är inte så många som vågar säga nej till detta. Det kan man se på ett negativt sätt, att den person som de andra är rädd för kan styra andra. De andra vill inte vara ensamma, utanför och de är rädda för det. (IP 3)

Ledare dikterar regler och bestämmer hur medlemmarna i gruppen ska vara och detta ser skolhälsopersonalen som negativt. Som ett verktyg för att kunna styra andra barn använder negativa ledare, enligt informanterna, barnens rädsla för utanförskap och rädsla för att förlora en gemenskap med gruppen. Dessa barn rättar sig därför efter regler och normer som negativa ledare sätter upp. Intervjupersonerna beskriver ett skeende där en ledare kan tala illa om och utesluta barn som inte följer reglerna, genom detta statueras ett exempel för eventuella konsekvenser om gruppens regler inte efterföljs. Negativa ledare i pojkgruppen hade enligt informanterna högljudd beteende. Negativa ledare kan även få makt genom att bli valda till kamratstödjure. Idén med kamratstödjure var, enligt informanterna, att elever skulle väljas eller lottas till att vara mer uppmärksamma på kamrater. Kamratstödjares uppgift var att försöka inkludera barn som var utanför. I de fall där negativa ledare blev valda eller lottade till att bli kamratstödjure, använde dessa sin position till att exkludera vissa barn, istället för att inkludera dem. Detta tolkar vi som att idén med kamratstödjure fallerar om kamratstödjure är personer som dikterar reglerna i klassen. Negativa ledare utnyttjar då deras position som kamratstödjure och använder deras uppgift som ett maktmedel.

Kamratstödjaren styrde väldigt mycket och såg till att manövrera så att vissa hamnade utanför och att vissa fick vara med. Alltså, de använde rollen som ett maktmedel och det är inte bra att dessa personer är kamratstödjure. (IP 2)

Den andra typen av ledare som informanterna beskriver, är positiva ledare. Intervjupersonerna upplevde att positiva ledare är lugna, stabila och förstår sina kamrater. De ansåg att flest flickor kunde inneha positiva ledarroller.

Negativa ledare är mer rörliga, det kan man ju säga generellt. Positiva ledare borde ju vara mer eftertänksamma lugna och det är de nog också. Och de får alltid svar och man svarar alltid, man

förstår den personen. Så är det nog också att man förstår den personen. Så är det också faktiskt att man förstår sin kompis, det ger status liksom. När man förstår varandra...(IP 6)

I citatet ovan betonar intervjupersonen att det för positiva ledare handlar om att kunna lyssna på och förstå kamrater. Vi har funnit att informanterna hade mer att uttala sig om negativa ledare och detta skulle kunna motiveras med att dessa barn är mer synliga i barngruppen och eventuellt har de mer kontakt med skolhälsopersonalen. Intervjupersonen uttrycker även att negativa ledare är mer rörliga och att detta är gemensamt för både pojkar och flickor. Att de är rörliga beskrivs ytterligare av informanterna som att de är mer livliga, bullersamma. En könsskillnad vi kunde se gällande barns ledarroller, var att fler flickor kan vara positiva och lugna ledare medan pojkars ledarroller är mer bullersamma.

Det finns ju även... ja det blir lite mer negativt med killarna där känner jag. Det är sällan, jag ser aldrig dom här positiva ledarna bland killarna, ofta dom här negativa ledarna, som ändå har status, ja där det ska hända någonting, dom ser man ju mer. (IP 6)

Pojkgruppernas ledare beskrivs av vissa intervjupersoner som mer synliga och deras ledarskap är även mer negativt laddat, jämfört med flickornas ledarskap. Med negativt ledarskap syftar vi till diskussionen ovan, att andra barns rädsla för utanförskap eller utsatthet används för att styra gruppen. Flickor använder också i vissa fall rädsla som ett instrument för att styra gruppen, dessa ledarroller beskrevs som mer manipulativa i sin kontroll över gruppen.

Ja det finns ju både väldigt tydliga och högljudda och väldigt osynliga och... ja finliret så där... och där kan man ju se en könsskillnad att killarna blir ju ofta mer fysiska och högljudda när det gäller att visa vem som bestämmer då medan tjejer kan vara mer att de vänder ryggen till eller viskar och på så sätt visar att "du är inte med oss". (IP 2)

Flickors negativa ledarroll har intervjupersonerna inte ansett vara speciellt synlig. Detta kan bero på att flickor, som vi ovan diskuterat under rubriken 6.2 Grupperingar, ofta umgås i mindre grupper och killar umgås i större grupper. Därmed behöver kanske inte ledare i flickgrupper, vara lika högljudd och synas på samma sätt som ledare i pojkgrupper behöver. I citatet ovan kan vi även se att flickors taktik är att vända ryggen till och "visa" att en person inte är med. Vi tolkar intervjupersonerna som att detta inte är vanligt hos pojkar, vi antar att pojkar på ett tydligare sätt visar att en person inte är önskvärd i gruppen.

En intressant observation vi lagt märke till, var att en av intervjupersonerna hade svårt att se vem som var ledare bland pojkarna. Egenskaper som personen trodde skulle karaktärisera ledaren i pojkgruppen visade sig efter ytterligare begrundan av informanten, vara felaktiga. Detta tolkar vi som att barn kanske vågar slappna av och inte behöver uppvisa en fasad, i samtal med skolhälsopersonalen, vilket de kan behöva göra inför sina vänner. Goffman (2004, s. 97,101-102) skulle uttrycka det som att barn inte behöver uppvisa ett beteende de använder i den främre

regionen, i sin kontakt med skolhälsopersonal. Detta på grund av att barns *publik* (andra barn) inte är närvarande när barn träffar skolhälsopersonalen och därför kan de uppvisa ett beteende de använder i den bakre regionen. I den bakre regionen kan barn slappna av och de behöver inte tänka på att ge andra barn ett specifikt intryck som är i enhet med deras roll, eftersom andra barn inte har tillgång till denna region (Ibid.). Intervjupersonen trodde att en pojke som var lugn, stabil och hade ”bra värderingar” skulle vara gruppens ledare, men istället var en sådan pojke påverkad av ett gruppträck. I gruppen var andra egenskaper bestämmande faktorer för vem som blev ledare i gruppen. Vad som betraktas som eftersträvansvärt i den gruppen, bestämdes dels av ledaren själv men även av gruppen i form av ett gruppträck som utövades; ”Så då kan jag inte lita på att de är positiva ledare jämt. De blir ju lurade av gruppträcket där.” (IP 6)

6.3. Utanförskap

Utanförskap kan se ut på olika sätt och bero på olika saker enligt skolhälsopersonalen. En del barn hamnar utanför en grupp på grund av att de inte förstår implicita sociala regler som andra barn tar för givet och följer. Andra barn har valt sin ensamhet och är nöjda med att vara utanför.

Vi har ju några som går omkring här ensamma, men dom tycker jag på nåt sätt har valt sin ensamhet, hur dumt det än låter. (IP 4)

Detta kan bero på att han eller hon ”är less på de andra barnen” (IP 4). Ett självvalt utanförskap kan höra ihop med att barn har en gemenskap utanför skolan och på så sätt inte anser sig behöva en gemenskap i skolan. Ett icke självvalt utanförskap kan i vissa fall leda till att barn mår dåligt. Barn som mår dåligt av ett utanförskap i skolan söker en gemenskap för att dels må bättre, men även för att passa in i den generella uppfattningen att man ska vara del av ett sammanhang. Vi har fått uppfattningen att det i skolan råder en underliggande förgivettagen sanning där det anses som ett normbrott att inte vara en del av en grupp och att ensamma barn bör vara missnöjda med sitt utanförskap. Vi tolkar informanterna som att ensamhet bland barn är något som motverkas och det finns föreskrifter om handlingsplaner, kamratstödjare, etc. En del barn beskrivs som villiga att ändra på sig själva för att passa in i barngruppen, medan andra barn inte anser att de är i behov av det. Dels finns de barn som väljer att följa uppsatta regler och ändra på sig själva för att få vara en del av ett sammanhang men det finns även barn som trots att de inte är en del av en gemenskap ändå behåller sin personlighet, som intervjupersonen 4 beskriver det: ”de är som sig själva”. Vänskap är barns drivkraft till en önskan att få vara med i ett sammanhang, en grupp, är man inte med i en grupp har man ingen del i ett sammanhang.

Nej, ibland kan det förekomma att man ser på den utsatta att det inte är okej, men att de säger att det är okej. (IP 5)

Som vi kan uttyda i citatet ovan är barns önskan om att vara del i ett sammanhang så stor att de kan utstå situationer och handlingar som de egentligen inte finner är acceptabla. Rädslan för att

hamna utanför är så pass stor att de istället väljer att göra och gå med på saker de inte är bekväma med. Däremot vill vi poängtera att det enligt intervjupersonerna finns barn som medvetet väljer att vara ensamma.

En faktor som kan påverka huruvida barn blir medlemmar i en grupp eller inte, kan vara hur länge de har gått på skolan, i klassen eller bott på orten. Intervjupersonerna påtalade att tiden är avgörande för gruppens sammanhållning. Barn som umgåtts och gått tillsammans länge har utvecklat en stark sammanhållning och gemensamma normer. Kommer nya barn in på skolan kan det vara svårt för dem att komma in i en grupp. Tid är essentiellt för Elias & Scotsons figuration, gruppens sammanhållning är grunden för de etablerades makt och denna sammanhållning kommer av att de har bott på samma ställe över en lång tid och på så sätt utvecklat starka sociala band (Elias & Scotson, 1999, s. iii). Detta kan vi likna med nyinkomna barn till en redan etablerad sammanhållning i en klass, där klassen har bott och gått tillsammans i skolan en längre tid. Detta skapar en svår situation för nyinkomna barn som måste ”bryta sig in i” en redan befintlig gruppering. Även här kunde vi se att normen är att barn ska vara en del av en gemenskap och att skolhälsopersonalen funderade mycket över strategier som barn kan använda för att bli en del av en gemenskap.

Intressant att se är dock det faktum att vissa barn inte alls möter denna svårighet. Detta kan förklaras med Bourdieus (1993, s. 140-142) termer, orsaken kan vara att dessa barn delar gruppmedlemmarnas habitus. Elias (2004, s. xxvi) skulle ha uttryckt det som att dessa barn delar de normer och traditioner som existerar i den etablerade gruppen. Barnen har samma kultur och på så sätt utmanar de inte den existerande kollektiva sanningen. Intervjuperson 6 beskriver dessa barn som ”*fiskar i vattnet*”. Med liknelsen ”*fiskar i vattnet*” menade intervjupersonen att dessa barn har en social förmåga att komma in i nya sammanhang utan svårigheter. Barnen har en förmåga till att känna in andra barns värderingar, preferenser och beteenden. Vissa barn saknar dock den här sociala förmågan att vara ”som fiskar i vattnet” och för dem blir det svårare att finna gemenskap. Som orsaker till brist på social förmåga har intervjupersonerna bland annat angett olika diagnoser, de använde termen ”*bokstavskombinationer*”. Bristande social förmåga kan även bero på att det finns kulturskillnader mellan barnen, enligt informanterna. Barn har lärt sig regler för vad som är ett korrekt beteende hemma och detta stämmer inte alltid överens med skolans eller kamraternas regler. En intervjuperson gör ett talande exempel av en flicka som var högljudd och gärna ville vara med i en grupp som var tystlåten.

Hon är mycket mer högljudd och tycker att man ska skrika rakt ut över matsalen att ”Kom och sätt er här!” och detta tycker inte de tysta tjejerna om, de är lite fyrkantiga och vill inte ha in sådant i sin grupp. Och det är ju klart, det vill man inte om man är ett bra gäng. (IP 6)

Detta är ett bra exempel på hur olika kulturer kan krocka och som, enligt informanterna kan leda till att barn kan uppleva ha en bristande social förmåga. Den högljudda flickan var från en annan

kultur och hade andra vanor än de flickor som hon ville umgås med. Vi tolkar det som att flickan hade ett annat habitus än de barn som hon ville umgås med och att hon därför inte passade in i gruppen. Den högljudda flickans beteende bryter mot gruppens regler och normer, gruppens doxa (Bourdieu, 1993, s. 132, 140-142). Denna kulturskillnad gör det svårt för flickan att komma in i gruppens gemenskap. Andra händelser som kan leda till att ett barn får svårt att komma in i en gemenskap, diskuterar intervjupersonen om i citat nedan.

Om det händer något, om någon gjort något dumt eller hamnat i konflikt med någon och det har blivit bråk och den har sparkat, slagits eller ljugit så kommer den att vara kvar länge och alla kommer ihåg det. (IP 3)

Barn som en gång har begått ett felsteg mot gruppens normer kan under en längre tid ha svårt att komma in i en grupp. Informanterna anser, likt Adler och Adler (1998, s. 56-57), att ett felsteg kan resultera i en kraftig försämring av barns status. Ett brott mot gruppens normer är därmed något som kan påverka barns möjlighet till gemenskap, trots att det kan gälla enstaka misstag.

Då är det svårt om man en gång kom lite utanför att komma in. Eller om man kommer inflyttande och inte riktigt, ja man inte spelar fotboll eller innebandy eller något sådant, då kan det vara svårt att hitta en plats i gruppen... (IP 2)

Nyinflyttade barn eller barn som är i avsaknad av ett intresse som andra barn har gemensamt, till exempel en lagsport, kan få det svårt att komma in i en grupp. Däremot är det värt att notera att intressen och sport kan vara en biljett in i en samhörighet. Aktiviteternas vikt för barns gemenskap diskuteras även i avsnitt 6.2 Grupperingar.

6.3.1. Mobbning

Enligt skolhälsopersonalen förekommer mobbning, som ett instrument för att barn ska kunna behålla sin plats i gruppen och för att ledaren i gruppen ska kunna ha kontroll. Orsaken till att barn mobbar andra, kan böttna i en osäkerhet hos dessa barn. Mobbare kan försöka att höja sin status genom att trycka ner andra. Mobbning kan komma i uttryck i form av upprepade trakasserier, diskrimineringar och kränkningar. Det kan handla om fysisk mobbning, där mobbare slår eller på annat sätt skadar ett annat barn. Den fysiska mobbningen, beskriver skolhälsopersonalen, förekommer mer hos pojkar och är även mer synlig. En av intervjupersonerna säger att *”Pojkar är mer raka, de gör det ofta offentligt, de skriker rakt ut och det spelar ingen roll om det står en lärare där eller inte”* (IP 4). Samma intervjuperson diskuterar vidare att flickor är taskiga på ett annat sätt i sin mobbning, ett exempel är att flickor fryser ut barn, mobbningen sker då dolt och detta kan betecknas som psykisk mobbning. Flickor kan även lova skolhälsopersonalen att de ska sluta med att prata bakom ryggen och frysa ut andra flickor men att de snabbt faller tillbaka till samma beteendemönster. Gemensamma drag mellan flickor och pojkar gällande mobbning, kan vara att båda könen talar illa om andra barn, att de är fula eller dumma. Båda könen använder internet för att mobba och kränka andra barn med

nedsättande ord. Andra gemensamma drag är att barn kan använda hot, om våld eller annat, samt att de kan förstöra varandras tillhörigheter. Det intressanta är att flickor mobbar i det dolda och att pojkar är mer öppna med sin mobbning. Pojkar har även ett mer grovt språk och de mobbar och kränker även andra barn under en längre tid. De uppfattar inte vart gränsen går när ett skämt blir till mobbning. Detta förklarar intervjuperson 3 med att pojkar är mindre mogna och inte inser när skämtet har gått för långt, det måste gå så långt som att barnet ska uppvisa synliga skador eller tårar innan pojkar inser att det inte längre är okej.

Vi tolkar mobbning som ett verktyg för barn att upprätthålla gruppens normer och regler, vilket är viktigt för den etablerade gruppen (Elias & Scotson, 1999, s. xxvi, liiii). Mobbning kan vara en konsekvens av ett normbrott. Det kan även vara, som vi ovan diskuterat, ett verktyg för att tilldela sig själv och sin grupp högre status genom att trycka ner andra.

För en del barn handlar det kanske, på grund av en osäkerhet de har, om att se till att trygga sin plats i gruppen. Detta gör de genom att antingen trycka ner andra och därmed är de över eller så ser de till att ha rätt saker och kläder, att följa trender. (IP 2)

Vi har under intervjuerna sett att barn kan använda olika mobbingtekniker som maktmedel. Att frysa ut någon eller kalla någon för ett nedsättande namn är exempel på mobbingtekniker. En annan teknik som ledare i flickgrupper kan använda för att visa att en flicka inte får vara med i gruppen, är att de kan viska sinsemellan och barn som inte kan höra vad de viskar om blir då uteslutna från gruppen. ”Tjejer, tycker jag, om de är tre så kan en välja att mobba en den vill ha den ena för sig själv.” (IP 4) En annan teknik för flickors mobbning kan vara att de lovar att de ska ses på ett visst ställe, men att gruppen sedan väljer att inte gå dit och den mobbade står och väntar. Detta kan tolkas som ett försök från ledaren sida att avgöra hur stor makt den har över andra barn.

6.3.2. Skolans och skolhälsopersonalens hantering av utanförskap i barngruppen

För att undvika att barn använder mobbning i syfte att kontrollera gruppen och dess beteende, finns olika rutiner på skolan för att tidigt kunna upptäcka och hantera mobbning. Skolor använder olika metoder som underlättar deras arbete att förhindra att barnen kränker och mobbar varandra. På skolorna, där våra intervjupersoner arbetade, fanns en specifik personalgrupp som hanterade mobbningssituationer. Denna grupp kallades vuxenteam eller antimobbingsgrupp och kunde bestå av speciallärare, psykologer samt vanliga lärare. Gruppen kopplades in direkt vid tendenser till att barn blev mobbade. Gruppen fick denna information av exempelvis rastvakter, kamratstödare eller med hjälp av hälsokontroller där man även söker efter tecken på om barn mår psykiskt dåligt. Informanterna beskriver att man kan motverka mobbningssituationer genom att till exempel anordna gruppaktiviteter för att skapa en bättre sammanhållning i klassen.

Det är att jobba mycket med hela klassen, att strukturera lekar på rasten för att få med alla. Man kan ha veckans hemliga kompis. Man får sig tilldelad en hemlig kompis och man får inte berätta det för någon, men man ska vara uppmärksam på den personen och säga snälla saker och leka med honom eller henne. Det är också ett sätt att få ihop gruppen. (IP 1)

Som intervjupersonen ovan nämner i citatet kan lärare strukturera upp lekar under rasterna för att inkludera alla barn i klassen och därmed skapa en bättre sammanhållning. En annan teknik för att förhindra mobbning är att använda sig av en metod som informanterna kallade för ”hemlig kompis”. Att använda hemliga kompisar kan vara ett effektivt sätt att skapa en bra stämning i klassen. Fungerar metoden kan stämningen i klassen förbättras och det kan även bidra till att barn internaliserar tanken att vara snäll och uppmärksam mot sina klasskamrater. Enkäter är en annan metod för att upptäcka om barn mår dåligt eller om de uppfattar att andra barn mår dåligt eller upplevs ensamma. På en skola där en informant arbetade gjordes detta en gång per termin. Dessa metoder kan skilja sig åt mellan skolorna, däremot har alla vi talat med uttryckt att respektive skola har specifika handlingsplaner för antimobbingsarbetet.

Det vanligaste handlingsprogrammet som skolorna använde vid mobbningssituationer var Farstametoden och den går ut på att man i första hand försöker lösa mobbningssituationen med barnen, utan föräldrars inblandning. Däremot informeras den mobbades föräldrar men inte mobbarnas föräldrar, detta kan dock strida mot lagen enligt Skolverket (*Utvärdering av metoder mot mobbing*, Skolverket 2011:353, s. 21). Ett annat antimobbingsprogram som vissa av skolorna använde var Olweusprogrammet. Programmet är omfattande med flera insatser som är värdegrundsstärkande, men det har fått kritik för att vissa av insatserna i programmet i själva verket kan öka mobbingen (*Utvärdering av metoder mot mobbing*, Skolverket 2011:353, s. 22). I Olweusprogrammet bestämmer barnen själva, till en början om de vill informera föräldrar men efter några dagar görs det av skolan. En likhet mellan informanterna var att de inte hade någon specifik uppgift i antimobbingarbetet samt att de i vissa fall ansåg att man idag inte behöver specifika antimobbingprogram. Alla intervjupersoner poängterade att det är viktigt att lära barn lösa konflikter och att antimobbingprogram fungerar som ett stöd i det arbetet. De ansåg att det låg på skolans ansvar att lära barn lösa konflikter. Något som skiljde informanterna åt var att de hade olika yrkesroller och därmed olika uppfattningar om deras del av antimobbingsarbetet. Skolpsykologerna träffar endast barn som mår psykiskt dåligt och därmed kanske inte alla barn som kan vara utanför eller mobbade. Skolsköterskor kommer i kontakt med alla barn, genom exempelvis hälsokontroller, därför ansåg en av intervjupersonerna att skolsköterskorna har ett ansvar att se hur alla barn mår, men att detta nog kan vara svårt att se. Skolkuratorerna blir en blandning av de tidigare två, i avseende deras kontakt med barn och de kommer, likt skolsköterskorna, även i kontakt med de flesta barn på skolan. De var delaktiga i olika projekt i skolan vilket medförde att de träffar de flesta av skolans elever. De har även en konfliktlösande uppgift, men inte i mobbningssituationer.

Dessa antimobbingåtgärder tolkar vi som att skolan har ett fostringsansvar gentemot skolans elever. Barn spenderar större delen av sin tid i skolan och tillsammans med andra barn och vuxna utvecklar de sociala kompetenser. I likhet med Wyness (2006, 168) anser de flesta informanter att barn skapar sin egen sociala tillvaro. De lär sig bygga relationer, sociala regler och värderingar i skolan parallellt som de skapar sina egna sociala mönster och värderingar. Fostringsansvaret innebär, i likhet med det som Näsman och Lundén (1980, s. 84-85) påpekar i sin bok, att elever i skolan ska lära sig att uppföra sig ordentligt och med hänsyn mot andra. Detta får även medhåll från våra intervjupersoner. De anser att det är självklart att skolan ska ta ett större ansvar för barnens uppfostran. Däremot tycker alla informanter att det bör finnas en balans i fostringsansvar mellan skola och föräldrar. Intressant att notera är att en av våra intervjupersoner anser att barn fostras alltmer av media, datorspel och filmer, detta på gott och ont. Detta kopplar vi till den tidigare forskningen gällande datorspel, det har förekommit en debatt om dess inverkan på barns sociala utveckling. Studier visar dels att datorspel kan ha en negativ inverkan på barn och ungdomars sociala liv (Wyness, 2006, s.75-76, 81). Andra studier visar dock att barn kan få sociala kontakter via datorspel och vi tolkar författarna som att de även kan få sociala kontakter via andra sociala medier (Linderoth & Bennerstedt, 2007).

Skolans värdegrundsarbete används för att skapa en förståelse för demokrati, jämlikhet och jämställdhet bland barn. Hur skolan arbetar med värdegrunden definierar skolans arbete med utanförskap och mobbning.

Skolans värdegrund är ett aktivt arbete, minst en lektion i veckan ska alla klasser ha värdegrundsarbete. Vi har "månadens goda egenskap", det kan vara vänskap eller jämlikhet eller generositet. Det är ju meningen att värdegrunden ska smälta in i alla aktiviteter och för att försöka få det har vi överallt på skolan, till exempel i matsalen så att alla i personalen vet om det. (IP 2)

Värdegrundsarbetet i skolan genomsyrar skolans hantering av mobbning, vilket vi kan se i citatet ovan. Detta är enligt Skolverket en metod för att barn ska lära sig de olika delarna i värdegrunden (*Förskolans och skolans värdegrund – förhållningssätt, verktyg och metoder*, 2011, s. 5). Utifrån vår studie kan vi dra slutsatsen att i de skolor som inte arbetade aktivt med värdegrunden var problemen med utanförskap större, vi uppfattade att stämningen på skolan inte var lika bra och att planer för hantering av utanförskap inte var lika etablerade.

7. Diskussion

Syftet med studien var att undersöka hur skolhälsopersonal uppfattar barns gruppbildningar och statusordningar. Syftet var även att undersöka på vilket sätt skolan och skolhälsopersonalen hanterar utanförskap och mobbning samt hur de arbetar med skolans värdegrund. Våra frågeställningar var: Hur uppfattar och beskriver skolhälsopersonal barns gruppbildningar och statusordningar? Ser skolhälsopersonal att barn använder exkludering och mobbning som ett verktyg för att skapa och upprätthålla status- och rangordningar och i så fall på vilket sätt?

Hur hanterar skolor och skolhälsopersonal utanförskap och mobbning, används värdegrunden som verktyg?

Vi använde en kvalitativ metod där sex stycken semistrukturerade intervjuer ingick. Informanternas yrken var skolhälsopersonal, varav tre skolpsykologer, två kuratorer samt en skolsköterska intervjuades. Skolhälsopersonalens uppgift är att bevara och förbättra elevernas psykiska och kroppsliga hälsa (*Socialstyrelsens riktlinjer för skolhälsovården*, 2004, s. 7). De kommer i kontakt med barn på ett annat sätt än lärare, deras roll på skolan tillåter dem att få en djupare insyn i barnens välmående och därmed få en inblick i barnens statusbildningar.

Vår första frågeställning berörde hur skolhälsopersonal uppfattar och beskriver barns gruppbildningar och statusordningar. Under intervjuerna framkom att skolhälsopersonalen har en god insyn i barnens statusordningar, de kunde på ett bra sätt beskriva hur olika hierarkier bland barn ser ut. De beskriver att det finns en positiv och negativ form av popularitet. Negativ popularitet beskrevs med tuffhet, attityd och ett manipulativt beteende. Positiv popularitet beskrevs med att barn är hjälpsamma och skapar en bra stämning i gruppen. Egenskaper hos populära respektive impopulära barn kan variera mellan skolor, en generalisering vi kan göra utifrån skolhälsopersonalens beskrivningar är dock att sociala förmågor ofta är förekommande hos populära barn. Impopulära barn saknar istället egenskaper som är viktiga hos att populära barn. Ett avvikande socialt beteende som uppfattas som störande eller en avsaknad av fritidsintressen kan också leda till impopularitet. Skolhälsopersonalen anser att gruppformationerna ser olika ut hos flickor och pojkar, flickor umgås i mindre grupper och pojkar i större. Tid är en avgörande faktor för gruppernas formationer och exklusivitet. Barn som är nya på en skola har svårt att komma in i grupper på grund av att övriga barn redan har utvecklat starka relationer och befästa gruppformationer. Däremot kan ett fritidsintresse, exempelvis en lagsport, vara en väg till gemenskap. Barns gruppformationer är knutet till status inom skolan, en tillhörighet till en populär grupp kan ge barn status. Intervjupersonerna poängterar även att gruppformationer och vilka barn som blir populära kommer tidigt till uttryck, redan i sexårsklassen.

Vår andra frågeställning handlade om exkludering och mobbning och om dessa mekanismer kan vara ett verktyg för att upprätthålla status och rangordning i en grupp och i så fall på vilket sätt.

De flesta informanter ansåg att det kan förekomma. Intervjuperson 2 uttryckte att vissa barn har en osäkerhet och trycker därför ner andra barn för att själva trygga sin plats i gruppen eller för att nå högre status. Pojkar och flickor mobbar varandra på olika sätt, enligt informanterna. Pojkar slåss mer och är mer högljudda vilket leder till att deras mobbning är synligt. Flickors mobbning sker mer dolt, en beskrivning av detta var att de skvallrar och pratar illa om en flicka bakom dennes rygg. En annan könsskillnad var att pojkar har svårare att se vart gränsen går mellan ett skämt och en faktisk kränkning, de kan behöva se synliga skador som tårar för att förstå att skämtet har gått för långt. Informanterna diskuterade att detta kan bero på en mognadsfråga, att pojkar inte är lika mogna som flickor, att de kan förstå när ett skämt har gått för långt.

Vår tredje frågeställning var hur skolan och skolhälsopersonalen hanterar utanförskap och mobbning samt om värdegrunden används som verktyg. Skolorna hanterade och arbetade mot utanförskap och mobbning på olika sätt. De använde olika handlingsplaner för mobbningsituationer och ett exempel på en handlingsplan är Farstametoden, denna användes av majoriteten av skolorna. För att upptäcka och hantera mobbning finns antimobbningsgrupper på skolan. Detta vuxenteam har till uppgift att omgående avbryta och utreda situationer där kränkningar eller mobbning förekommer. Skolorna arbetade aktivt med värdegrunden, dock ansåg inte skolhälsopersonalen som vi intervjuade, att de hade en specifik uppgift i detta arbete. Däremot används värdegrundsarbetet i skolan som ett verktyg för att skapa en demokratisk, trygg och jämställd miljö i skolan (<http://www.skolverket.se/skolutveckling/vardegrund>). Utifrån vår studie kan vi dra slutsatsen att i de skolor som inte arbetade särskilt aktivt med värdegrunden, var problemen med utanförskap större. Vi uppfattade under intervjuerna, att på de skolorna som inte arbetade aktivt med värdegrunden, var stämningen inte lika bra och planerna för en hantering av utanförskap var inte lika etablerade. I vilken mån det sambandet stämmer kan vi inte yttra oss om men det vore värt att studera närmre.

Informanterna betonade att värdegrundsarbetet används för att barn ska skapa en förståelse om demokrati, jämlikhet och jämställdhet. En intressant iakttagelse som vi har reflekterat över är att vissa av informanterna inte tyckte att de hade något ansvar att förmedla värdegrunden till elever på skolan. Det anser vi vara tänkvärt då en fråga kan vara om inte alla skolans anställda, som kommer i kontakt med barn, förväntas arbeta utifrån värdegrunden. Skolhälsopersonalen beskrev att detta arbete leds främst av klasslärarna och detta har medfört att våra informanter inte har haft en djup inblick hur skolan arbetar med värdegrunden. Skolhälsopersonalen uttryckte även att de inte var delaktiga i själva antimobbningsarbetet, de blev endast inkopplade vid specifika fall där barn mår dåligt och behöver stöd (förutom skolsköterskan som kom i kontakt med alla barn genom regelbundna hälsokontroller). Intressant vore att vidare undersöka hur skolors specifika arbete med värdegrunden och mobbning ser ut och hur de berörda uppfattar detta arbete. Informanter till en sådan studie skulle då vara personal som direkt arbetade och var berörda av arbetet med värdegrunden och antimobbningsarbetet, exempelvis personal ur antimobbningsgruppen/ vuxenteamet. Informanterna ansåg även att skolan har ett viktigt ansvar

att uppfostra barnen samhällets värderingar och till exempel konflikthantering. De uttryckte en självklarhet att detta ansvar bör delas med föräldrarna.

Skolhälsopersonalen upplevde att de vid olika tillfällen hade identifierat en ”problemelev”, men att detta sedan visade sig vara en felaktig bedömning. Detta tolkar vi som att skolhälsopersonalen inte alltid har den kontakten med barn att de i alla fall kan identifiera ”problemelever”. De kanske därmed inte heller kan se och göra korrekta bedömningar av barns popularitetsarbete. Till grund av ovanstående kan vi i efterhand ifrågasätta valet av informanter. Däremot har vi fått den uppfattningen att popularitets- samt statusarbetet är en komplex process och att vuxna, oavsett roll på skolan inte alltid får ta del av barnens bakre regioner. Barn kanske inte känner sig bekväma med att anförtro sig till skolhälsopersonalen och de visar därför istället upp en fasad, vilket individer gör i deras främre region (Goffman, 2004, s. 97,101-102). Detta innebär i förlängningen att även skolhälsopersonalen är barns publik, inte endast andra barn i gruppen (Goffman, 2004, s. 23). Barn kan uppvisa en annan fasad för skolhälsopersonalen jämfört med andra barn och detta kan problematisera informanternas uppfattning av hur barn grupperar sig och vilka egenskaper som premieras hos populära barn. Skolhälsopersonalen ser därför kanske inte barns verkliga beteende och därmed ser de inte alla nivåer av deras sociala liv och popularitetsarbete. En bedömning av våra informanter är därför att de kanske inte får tillgång till *all* information om barns gruppdynamik, popularitetsarbete och deras uppfattning och upplevelse av statusarbetet. Dock är vi av den åsikten att de ändå kunde se delar av barns grupperingar och popularitetsarbete då de har en närmare kontakt med barn som kan vara utanför eller må dåligt.

Att skriva denna C-uppsats har varit givande då vi har fått utökade kunskaper om hur barn grupperar sig och på olika sätt strävar efter att nå statuspositioner. Valet av kvalitativ metod anser vi var ett bra val, detta för att vi båda anser det lärorikt och intressant att få ta del av en annan persons erfarenheter och upplevelser som vi inte har erfarenhet av. Eftersom vi valde att intervjua skolhälsopersonal har vi fått ta del av olika yrkesrollers expertkunskaper och då alla informanter hade lång erfarenhet av yrket anser vi att denna kunskap är värdefull och valid. Att vara två personer som genomför och skriver en uppsats kan medföra både fördelar och nackdelar. Vi anser att fördelar kan vara att man som två författare har en bredare kunskap och möjlighet att utveckla varandras tankegångar. En nackdel kan vara om man väljer att dela upp arbetet och skriva avsnitten var för sig, detta kan leda till att textens språkbruk inte blir lika sammanhängande, som när en person skriver. För att undvika detta valde vi att skriva all text tillsammans.

Vår ursprungliga ansats och intresse var att undersöka hur mycket skolhälsopersonal ser och uppfattar gällande barns status och popularitetsarbete. I jämförelse med tidigare forskning kan vi, som ovan nämnt, se att skolhälsopersonal inte uppfattar alla faktorer i ämnet likt tidigare forskare (se exempelvis Adler och Adlers studier, 1998). Vi anser efter denna studie att det vore intressant att kombinera kvalitativa intervjuer med både barn och vuxna. Genom att intervjua barn om

deras syn och upplevelse av deras popularitetsarbete och grupperingar får vi en förstahandskälla på fenomenet. Det i kombination med att intervjua vuxna, en andrahandskälla, ger två perspektiv på fenomenet, en inifrån fältet och en utanför. Med detta tillvägagångssätt skulle vi få en tydligare bild av popularitet och statusarbete bland barn. Skulle vi använda barn som informanter skulle det krävas dels en högre grad av försiktighet och planerande, vi skulle till exempel behöva ha föräldrarnas tillåtelse för intervjuerna. En fördel med att intervjua barn direkt skulle vara att vi kan få en bättre bild av barn som är utanför gruppen och deras upplevelse av att vara "outsiders". Under vår bearbetning och analys av materialet kom vi in på en diskussion, grundad i Elias och Scotsons (1999) teori, om outsidersgruppen eventuellt internaliserar en låg status som den etablerade gruppen tillskriver gruppen. Barn som är utanför gruppen och som efter en längre tid har tillskrivits lägre status, kanske börjar acceptera denna till likt outsidersgruppen gör i Elias figuration (1999, s. xxv). De kanske börjar acceptera stigmatiseringen och värdera sig själva som mindre värda. Detta vore intressant att undersöka om vi i framtida studier skulle intervjua barn.

Vi kombinerar olika teorier i denna uppsats. Goffman (2004) har en mikroteori vilket innebär att teorin utgår från individens perspektiv och analyserar dess *jag* och *identitet* samt hur människor väljer att framställa sig själva på olika sätt i olika sammanhang. Bourdieu (1993) och Elias & Scotson (1999), har mer ett perspektiv som analyserar processer som sker på grupp- och samhällsnivå. Vi anser att våra informanter har ett grupperspektiv och därmed är Bourdieu (1993) och Elias & Scotson (1999) lämpliga att använda. Goffman (2004) är dock användbar i denna studie, då vi har kunnat använda hans begrepp *bakre* och *främre regioner*, *roll*, *social roll* och *framträdande*. Om vi hade använt barn som informanter till studien hade denna teori varit än mer tillämplig. Vårt val av tidigare forskning kan också diskuteras som ovan nämnt under 2. Tidigare forskning. Litteraturen som redovisas i tidigare forskningen bygger främst på forskning från USA. Då vi intervjuar skolhälsopersonal som är verksamma i en svensk storstad finns betänkligheter med att ta upp empiri som framtagits i USA och jämföra det till empiri från Sverige. Det kan finnas kulturella eller organisationsmässiga faktorer som kan påverka och problematisera jämförelsen av empiri från två olika länder. Länderna har dock en västerländsk kultur vilket kan styrka dess användning till viss mån. Dock anser vi att begrepp och fenomen från USA är tillämpliga i vår studie, de kan i större utsträckning vara jämförbara till Sverige.

Det vi tar med oss från denna studie är att det finns olika typer av popularitet, som kan uppnås på olika sätt samt att popularitet är ett komplext och vitt begrepp som kräver framtida studier för att uppnå en djupare förståelse. Något som vore intressant att vidare undersöka är om en negativ popularitet skulle framstå som lika negativ ur ett barnperspektiv, vi kan tänka oss att det sker en moralisering från vuxna som barn inte skulle reflektera över. Det kan även tänkas att det upplevs som värre för utomstående än för barn som själva är deltagare på fältet. I kontakt med skolhälsopersonalen har vi fått uppfattningen att det i skolan råder en underliggande förgivettagen sanning, där ett normbrott är att inte vara del av en grupp och att ensamma barn bör vara missnöjda med sitt utanförskap.

Referenser

Böcker

Adler, Patricia A. & Adler, Peter, *Peer power: preadolescent culture and identity*, Rutgers Univ. Press, New Brunswick, N.J., 1998

Aspers, Patrik, *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden*, 2., [uppdaterade och utökade] uppl., Liber, Malmö, 2011

Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter, UNICEF Sverige, Stockholm, 2009

Bourdieu, Pierre, *Kultursociologiska texter*, 4:e uppl., B. Östlings bokförlag. Symposion, Stockholm, 1993 (1986)

Goffman, Erving, *Jaget och maskerna: en studie i vardagslivets dramatik*, 4. uppl., Norstedts akademiska förlag, Stockholm, 2004 (1959)

Gustafson, Katarina, *Vi och dom i skola och stadsdel: barns identitetsarbete och sociala geografier*, Acta §Universitatis Upsaliensis, Diss. Uppsala : Uppsala universitet, Uppsala, 2006. Tillgänglig på internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-7065> Verifierad: 2012-03-27.

Lundén, Ann & Näsman, Elisabet, *Elevvård - till vems bästa?: en sociologisk närstudie av beslutsfattandet i en grundskolas elevvård*, Prisma, Diss. av båda förf. Uppsala: Univ., Stockholm, 1980

Patton, Michael Quinn, *Qualitative research & evaluation methods*, 3. ed., SAGE, London, 2002

Sverige. Utredningen om utsatta barn i skolan, *Se, tolka och agera: allas rätt till en likvärdig utbildning: slutbetänkande*, Fritze, Stockholm, 2010. Tillgänglig på internet: <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/157786>

Trondman, Mats, *Kloka möten: om den praktiska konsten att bemöta barn och ungdomar*, Studentlitteratur, Lund, 2003

Trost, Jan, *Kvalitativa intervjuer*, 4., [omarb.] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2010

Wyness, Michael, *Childhood and society: an introduction to the sociology of childhood*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2006

Förskolans och skolans värdegrund: förhållningssätt, verktyg och metoder, Skolverket, Stockholm, 2011 Tillgänglig på internet: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2579>

Artiklar

Almquist, Y. (2009). Peer status in school and adult disease risk: A 30-year follow-up study of disease-specific morbidity in a Stockholm cohort. *Journal of Epidemiology and Community Health*. Vol. 63 nr. 12, ss. 1028-1034.

Cerulo, Karen A. (1997). Identity Construction: New Issues, New Directions. *Annual Review of Sociology*, Vol. 23, ss. 385-409.

Christensen, Pia & Prout, Alan (2002). Working with ethical symmetry in social research with children. *Childhood*, Vol. 9, nr. 4, ss. 477-497.

Lease, M. A., Musgrove, K. T., Axelrod, J. L. (2002). Dimensions of social status in preadolescent peer groups: likeability, perceived popularity and social dominance. *Social development*, Vol. 11, nr. 4, ss. 508-533.

Newcomb, A. F., Bukowski, W. M., Pattee, L. (1993). Children's Peer Relations: A Meta-Analytic Review of Popular, Rejected, Neglected, Controversial, and Average Sociometric Status. *Psychological Bulletin*, Vol. 113, nr 1, ss. 99-128.

Elektroniska källor

Offentlighets- och sekretesslagen, 2009:400, <http://www.notisum.se/rnp/SLS/lag/20090400.htm> (Hämtad: 2012-04-27; 12:10. Verifierad: 120516) Senast ändrad: 2012-04-04

Vetenskapsrådet, 2009, *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> (Hämtad 2012-04-12; 15:36. Verifierad: 120516)

Skollagen, 2010:800, http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Skollag-2010800_sfs-2010-800/?bet=2010:800#K5 (Hämtad: 2012-04-10; 14:30. Verifierad: 120616)

<http://www.skolverket.se/skolutveckling/vardegrund> Skolverkets sida om skolans värdegrund (Hämtad: 2012-04-10; 14:09. Verifierad: 120516)

Socialstyrelsen, (2004), *Socialstyrelsens riktlinjer för skolhälsovården*, http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/10467/2004-130-2_20041302x.pdf (Hämtad: 2012-04-10; 14:30. Verifierad: 120516)

Linderoth, J. Bennerstedt, U. *Att leva i World of Warcraft – tio ungdomars tankar och erfarenheter*, Medierådet (2007) (Hämtad 2012-05-04; 14:38, Verifierad: 120516)
http://www.statensmedierad.se/upload/Broschyror_PDF/Att_leva_i_Wow_2012.pdf

Skolverket, 2011:323, *Utvärdering av metoder mot mobbning*, (Hämtad: 2012-05-09; 14:00. Verifierad: 120516) <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2498>

<http://www.lararnasnyheter.se/lararnas-tidning/2011/05/27/lag-status-skolan-halsorisk> (Hämtad: 2012-05-15; 12.30. Verifierad: 110516)

Bilaga 1 – Kontaktbrev

Hej!

Vi är två studenter vid Uppsala Universitet som skriver C-uppsats i ämnet Sociologi under våren 2012. Vi vill undersöka hur status och rangordningar ser ut hos barn, hur popularitet tar sig uttryck och hur sociala mönster mellan barnen ser ut. Det handlar om en C-uppsats med fokus på barnens status och rangordningar utifrån det vuxna perspektivet.

Vi vill gärna intervjua dig som skolvårdspersonal då du som skolsköterska/skolpsykolog/skolkurator eventuellt har en inblick i hur barn uttrycker sig kring popularitet och vad utsatta barn råkar ut för. Med utsatt tänker vi främst på barn som hamnat "utanför" gruppen och som kanske mobbas. Syftet med intervjun är att belysa dels hur vuxna uppfattar popularitet bland barn men också den roll som en vuxen kan tänkas spela i olika konfliktsituationer mellan elever och hur man hanterar dessa. Till exempel vilka riktlinjer som finns och vilka metoder som du märkt fungerar. Intervjuerna kommer att vara i cirka 30 minuter.

All medverkan är förstås anonym och skolans namn samt deltagarnas namn kommer att vara anonyma i uppsatserna, och inga detaljer som kan knytas till skolan eller deltagarna tas med.

Har du ytterligare frågor får du gärna kontakta oss så kan vi berätta mer om studien vi vill genomföra.

Vi skulle vara väldigt tacksamma om vi fick komma till er så snart som möjligt.

Kontaktperson:

Emelie Hagström
emelie.hagstrom@gmail.com

Camilla Saltin
camilla.saltin@gmail.com

Handledare:

Elisabet Näsman, Professor i Sociologi vid Sociologiska institutionen, Uppsala Universitet
Elisabet.Nasman@soc.uu.se

Med vänliga hälsningar

Emelie Hagström och Camilla Saltin

Bilaga 2 – Intervjuguide

Information till intervjuperson

Vi skulle vilja fråga dig om hur du uppfattar popularitet hos barn och vilka verktyg de använder för att bli populära och hur de bibehåller sin popularitet. Vi vill även höra hur du ser på din roll som förebild och på ditt ansvar för att skapa en stabil skolmiljö, hur du hanterar situationer som rör känsliga saker som barn och makt. Vi är intresserad av att höra om det finns riktlinjer uppifrån (ex. skolledning, läroplan) som klargör hur du ska hantera exempelvis mobbning som kan vara ett uttryck för barnens maktspel.

Intervjun kommer att spelas in, materialet kommer därefter att transkriberas och inspelningen raderas. Vi kommer att behandla alla uppgifter konfidentiellt och inget som du säger kommer att kunna knytas till dig. Deltagandet är helt frivilligt och du kan när som helst avbryta intervjun.

Bakgrundsfaktorer: kön, ålder, yrkesverksamma år inom skolan, befattning, ursprung.

Inledning

Vi vill undersöka hur du ser på status bland barn, hur det brukar ta sig uttryck och så vidare. Är detta något som du brukar fundera över och hur ser du på popularitet bland barn?

- Hur uppfattar du status bland barn, vilka faktorer kan du se?
- Om du ställs inför en grupp med barn, hur ser du att det finns hierarkier, gruppformationer etc?
- Det brukar finnas några barn som är mer populära och mindre populära, vad finns det för skillnader mellan dem? Vilka roller kan du se? (brukar det barn som ses som ledare ha anhängare som hjälper dem för att höja sin egen status, är ledarna manipulativa och beter de sig olika mot olika barn)
- Är det något kön som utmärker sig, som oftast är mer populär?
Finns det egenskaper eller karaktärsdrag som är utmärkande för de populära respektive de impopulära barnen?
- Är det svårt för barn att bemästra konsten att passa in i den sociala ordningen?
Är de väl medvetna om popularitetens fördelar och impopularitetens nackdelar?

Grupperingar

Gällande grupperingar bland barnen, kan du se några tydliga tendenser? Är det grupper om två och två eller större? Innebär det problem om det är ett ojämnt antal?

- Gällande kön, baseras grupperna utifrån barnens kön? Ex. umgås barnen med samma kön eller umgås de mellan könsgränserna, finns tydliga skiljelinjer?
Är det oftare pojkar eller flickor som är mer populära, finns en skillnad?

- Har den populära gruppen en stark exklusivitet och kontroll över vad som är ett accepterade beteende i gruppen samt gällande rekryteringen av nya medlemmar?
- Har nyinkomna barn det svårare att komma in eller bli populära?

Värdegrund och mobbning/kränkning

Med tanke på att status bland barn kan vara väldigt föränderligt, så kan mobbning och kränkningar bli ett verktyg för barnen. Nu skulle jag vilja prata om skolans värdegrund och hur ni arbetar med den, ifråga om mobbning och generellt arbete på skolan.

- På vilket sätt arbetar ni med skolverkets värdegrund(Lika värde, främja lika behandling och jämställdhet mm.)?
- Har du som skolhälsopersonal ett specifikt uppdrag gällande skolans värdegrund?
 - o Hur träffar du barnen, kommer de till dig eller söker du upp utsatta barn, har du kontakt med lärare etc.?
- Hur skulle du beskriva mobbning, vilka är de vanligaste tecknen?
- Skulle du se mobbning som ett uttryck för att barn försöker skapa och upprätthålla en slags statusordning?
- Om du ställs inför en situation där till exempel ett barn blir utsatt för mobbning, hur hanterar du det?
 - o Hur hanterar du mobbning utifrån skolans värdegrund, har ni specifika riktlinjer?
- Använder ni något specifikt antimobbningsprogram?
 - o Finns det en grupp på skolan som arbetar specifikt med sådana frågor?
- Kan du se en skillnad mellan tjejer och killar gällande sättet barnen mobbar/kränker, kan du beskriva det?

Vuxna som förebilder

Hur ser du på att du och lärare kan vara en förebild för barnen?

- Kan du se att barn tar efter lärare, eller andra vuxna? (Är det någonting du tänker på i din kontakt med andra vuxna inför barnen?)
- Tar barn efter några specifika beteenden eller värderingar från er lärare? (Om du säger till/berömmar ett barn, modifierar andra barn sitt beteende?)
- Finns det några barn som kämpar mer än andra barn för att bli accepterad av vuxna (och andra barn)? (Gällande ex. kön, ålder, utsatthet, bakgrund)
- Hur ser du på skolans roll som uppfostrare? Att skolan har ett så stort ansvar i barnens uppfostran.(Konsekvenser för barnen, utveckling förhållandet resurser/tid)
- Kan du se att barn betar sig annorlunda gentemot dig eller lärare, till skillnad från deras jämnåriga kompisar? Till exempel är de mer bekväma med dig?